

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук;
С. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук;
В. Ільганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук;
Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук;
Н. Розколуца; З. Савіна; В. Скарнар, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслово-Зоріна
Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото для обкладинки:
Роман Чудновський

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Регістраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе. Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей. Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
"Національна парламентська
бібліотека України", 2009

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 13.02.2009.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 13,9
Наклад 2000 прим. Зам. 21
Віддруковано в ДЗ "Нац. парлам. б-ка України"
Обкладинка ТОВ. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 2 с. обкл. **Укази Президента України**
- 4 **Указ Президента України**
- 4 **Постанова Верховної Ради України**
- 5 **Вилегжаніна Т.** Менеджмент бібліотеки в сучасних умовах: розподілене керівництво і відповідальність
- 7 **Мастіпан О.** Сільські бібліотеки України: реальний стан, проблеми, перспективи (За результатами дослідження) [Продовження]
- 12 **Баньковська І.** Особливості роботи Наукової бібліотеки Києво-Могилянської Академії в режимі автоматизованої книговидачі
- 17 **Бездрабко В.** Модерний факт документознавчої «часописної науки»
- 21 **Книга року Бі-Бі-Сі–2008 (Підготував Ю. Ворона)**
- 22 **Політова О.** Модель вторинної документальної інформації з історії України
- 26 **Ярошук В., Щербан Р.** Реабілітація за допомогою інформації
- 28 **Воскобойнікова-Гузєва О.** «Відкритий Світ» американських бібліотек. Інформаційні ресурси публічних бібліотек м. Сієтла
- 31 **Чернецька О., Олейнікова А.** Бібліографічні посібники з краєзнавства – потенціал інформаційно-виховного ресурсу для роботи з користувачами бібліотеки для дітей
- 33 **Розколуца Н.** Окремі аспекти управління обласною універсальною науковою бібліотекою та районною централізованою бібліотечною системою
- 35 **Кравцова О.** Бібліотечні ресурси ЮНЕСКО: структура та специфіка інформаційного доступу
- 37 **Кудря Л.** Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів
- 40 **Тарлінська О.** Сучасний бібліотекар: професіонал та особистість
- 41 **Європейська цифрова бібліотека** (Підготувала **Т. Ярошенко**)
- 42 **Пам'ятаємо (Про Катерину Володимирівну Камінську)**
- 42 **Наші автори**

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

УКАЗ

Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні

З метою підтримки культури і духовності, забезпечення умов для ефективної роботи закладів, підприємств та організацій культури постановляю:

1. Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям ужити в установленому порядку невідкладних заходів щодо:

забезпечення належних умов для ефективної роботи національних, академічних та інших провідних закладів культури і мистецтва, в тому числі державних і комунальних навчальних закладів у цій сфері; збереження існуючої мережі закладів культури, зокрема заповідників, музеїв, бібліотек, театрів, видавництв, книгарень тощо;

недопущення затримки фінансування закладів, підприємств та організацій культури та збереження досягнутого рівня соціальних гарантій для працівників цієї сфери, забезпечення своєчасної виплати їм заробітної плати;

недопущення скорочення фінансування Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки, випуску книжкової продукції за програмою «Українська книга», культурологічних та літературно-художніх періодичних друкованих видань, зокрема газети «Культура і життя», та телеканала «Культура»;

забезпечення потреб населення у творах класиків української літератури, у тому числі в перекладі мовами національних меншин, довідкових та інформаційних виданнях (енциклопедії, словники, довідники тощо);

підтримки діяльності національних творчих спілок та їх місцевих осередків, громадських об'єднань національних меншин в Україні;

фінансування в необхідних обсягах протиаварійних робіт на об'єктах культурної спадщини;

сприяння діяльності закладів, підприємств та організацій культури приватної форми власності, а також залучення благодійних організацій, меценатів та спонсорів до участі у заходах, спрямованих на розвиток культури і мистецтва.

2. Кабінету Міністрів України вжити необхідних заходів для проведення у 2009 році невідкладних робіт на об'єктах Шевченківського національного заповідника у м. Каневі, зокрема в музеї Т.Г. Шевченка та на могилі Т.Г. Шевченка, а також Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця».

3. Міністерству культури і туризму України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям удосконалити порядок проведення всеукраїнських та міжнародних мистецьких фестивалів, конкурсів, виставок, оглядів, а також відзначення ювілеїв, пам'ятних дат з метою забезпечення ефективного використання коштів, передбачених у державному бюджеті на культурно-мистецькі та культурологічні загальнодержавні заходи і підтримку регіональних культурних ініціатив та аматорського мистецтва.

4. Міністерству культури і туризму України, Міністерству внутрішніх справ України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям ужити заходів щодо посилення охорони об'єктів культурної спадщини, музеїв, заповідників, бібліотек, архівів, інших закладів, підприємств та організацій культури.

Президент України
В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 12 січня 2009 року

№ 6/2009

Уряд. кур'єр. – 2009. – 21 січ. (№ 9).

* * *

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про запровадження мораторію на виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження

Зважаючи на те, що сьогодні у м. Києві та інших регіонах України відбувається виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження з приміщень, які вони займали на законних підставах упродовж десятків років, та з метою розвитку вітчизняної книговидавничої справи, створення сприятливих умов для друкованих засобів масової інформації, закладів культури, суб'єктів господарювання, що спеціалізуються на виданні, виготовленні та розповсюдженні книговидавничої продукції, Верховна Рада України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування тимчасово, до схвалення відповідного закону:

припинити прийняття рішень та призупинити виконання раніше прийнятих рішень про виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження із займаних ними на законних підставах приміщень державної та комунальної власності;

не допускати практики безпідставного розірвання чи припинення договорів оренди з редакціями друкованих засобів масової інформації, закладами культури, у тому числі бібліотеками, видавництвами, книгарнями, підприємствами книгорозповсюдження, а також закріпити за ними переважне право на укладення договору оренди на новий строк.

2. Рекомендувати Кабінету Міністрів України:

затвердити нормативи мінімального забезпечення громадян книготорговельними послугами в кожній адміністративно-територіальній одиниці;

розробити порядок розміщення книжкових магазинів у будівлях державної власності та встановлення пільгових ставок орендної плати за наймання у цих будівлях площ, які використовуватимуться для продажу книговидавничої продукції;

невідкладно розробити проект закону щодо заборони виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження із займаних ними на законних підставах приміщень державної та комунальної власності.

3. Ця Постанова набирає чинності з дня її опублікування.

Голова Верховної Ради України **В. ЛИТВИН**

м. Київ, 16 січня 2009 року, № 901-VI

Голос України. – 2009. – 23 січ.

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

МЕНЕДЖМЕНТ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РОЗПОДЛЕНЕ КЕРІВНИЦТВО І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

СУЧАСНА бібліотека – складна система і потребує професійного управління, яке охоплює всі сторони її виробничо-господарської й соціальної діяльності, забезпечує ефективне функціонування на основі планомирного здійснення комплексу організаційних, виробничих, технологічних, соціальних та виховних заходів. Діяльність бібліотеки регламентується чинним законодавством, директивами вищестоящих органів, державними і міждержавними стандартами, нормативно-правовими документами, інструктивно-методичними матеріалами тощо.

Рациональне, чітке та ритмічне управління бібліотекою можливе за умови єдиної політики, єдиної лінії керівництва, чіткої, злагодженої, скоординованої, узгодженої роботи дирекції, профспілкової організації, дорадчих органів. Вони мають вирішувати спільні завдання різними методами, але мета у них одна.

Необхідність серйозної перебудови управління бібліотекою зумовлюється й виникненням, розвитком, упровадженням та використанням у її роботі інформаційних комунікативних технологій, еволюцією у напрямі гібридної, створенням електронної інформації, поєднанням традиційних та електронних фондів, появою нових форм обслуговування.

Наріжним каменем ефективності бібліотечної діяльності є менеджмент.

Наприкінці ХХ ст. спостерігалась еволюція стилю роботи менеджера. На зміну авторитарному керівникові – «босу з диктаторськими повноваженнями» – прийшов більш демократичний, який широко залучає до управління співробітників, а згодом – «трансформаційний» керівник, котрий може делегувати частину своїх прав, але зберігає при цьому необхідні владні повноваження.

Досвід свідчить, що керівники бібліотек неохоче передають свої повноваження менеджерам нижчого рівня, дотримуючись постулату: «Хочеш робити справу – роби її сам».

Від виконання рутинної роботи легше відмовляються ті керівники, які намагаються зосередитися на розробці політики бібліотеки і вирішенні її нагальних проблем.

Бібліотечний менеджер сьогодні повинен: концентрувати увагу на людях та їхніх потребах; виконувати більший обсяг роботи з меншими витратами, адаптуватися до умов, що постійно змінюються; бути готовим до організаційних перетворень; здійснювати нововведення; формувати команди виконавців-однорумців.

При цьому важливим є вміння розв'язувати проблеми, що виникають у процесі управління підлеглими, з поєднанням протилежних інтересів: спілкуватися з колективами структурних підрозділів, але оцінювати роботу кожного індивідуально; бути вимогливим до підлеглих, але терпляче ставитися до їхніх помилок і недоліків; тримати підлеглих під контролем, але надавати самостійність.

На мій погляд, оптимальна формула управління – керувати командою менеджерів-однорумців, що ми і намагаємося робити в ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» (НПБУ).

У НПБУ таким робочим органом, який вирішує завдання перспективного і поточного розвитку Бібліотеки, є Рада при ге-

Т. Вилегжаніна

неральному директорові, котру, зрозуміло, він і очолює. У цьому сенсі генеральний директор виступає не стільки керівником закладу в цілому, скільки координатором і організатором вищого рівня управління через своїх заступників: з наукової роботи, з питань інформатизації галузі культури, з питань інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, з управління документними ресурсами, з питань використання нових інформаційних технологій, з матеріально-технічного та господарського забезпечення, а також ученого секретаря.

Головне у цій системі управління – добитися однакового розуміння стратегії і тактики, а також послідовних та узгоджених між собою пріоритетних дій. У складних ситуаціях, використовуючи сукупність знань, методів і засобів, якими володіють мої колеги, ми знаходимо шлях досягнення визначеної мети.

Ще одне завдання – розподіл відповідальності й повноважень за визначеним наказом напрямом діяльності. У такому закладі, як НПБУ, заступник генерального директора має у своєму підпорядкуванні значну кількість людей, які працюють у структурних підрозділах, що знаходяться у його компетенції. Тобто, він не тільки заступник генерального директора за штатним розписом, але й самостійний керівник із своїми поглядами і підходами, особливостями поведінки. Тому цілком логічним є максимальне делегування йому повноважень і відповідальності на цьому рівні.

На членів Ради при генеральному директорові покладається взаємне інформування щодо принципових рішень, які приймаються з того чи іншого напряму діяльності з метою узгодження спільних дій і уникнення наслідків негативних обставин. Специфікою нашої роботи є багатобічність проблем, що їх потрібно вирішувати. Це, наприклад, інформатизація, котра, як система кровообігу, охоплює всі до єдиної функції Бібліотеки, адміністративно-господарська діяльність і т. ін.

Делегування повноважень підтверджує також наявність у НПБУ інших активно працюючих робочих органів – Ради по формуванню та використанню документних ресурсів (діє з 2002 р.), Ради з питань обслуговування користувачів (з 2005 р.), Вченої ради (існує протягом багатьох років). Вищезазначені дорадчі органи працюють за відповідними положеннями і щорічними планами роботи. Їхні рішення втілюються у наказах по Бібліотеці, а виконання рішень контролюється.

Успішному функціонуванню системи управління допомагають також комісії: з вирішення трудових спорів, із соціального страхування, фінансова.

Однак, розподілене керівництво має свої межі. Воно не виключає індивідуальної відповідальності керівника установи за її діяльність у цілому, за що він отримує відповідну заробітну платню.

Існують різні види відповідальності керівника, як, до речі, й усіх інших працівників.

Це так звана, **соціальна відповідальність**, різновидами якої є **юридична, моральна, політична відповідальність**. Юридична відповідальність, на відміну від інших видів соціальної відповідальності, передбачає застосування заходів державного примусу (покарання).

Розглянемо види **юридичної** відповідальності:

Конституційна – настає за порушення норм Конституції.

Матеріальна – настає за вчинене майнове правопорушення, шкоду, заподіяну закладу робітниками та службовцями при виконанні ними своїх трудових обов'язків. Матеріальна відповідальність може бути повною та частковою (у межах місячного окладу). Наприклад, покриття нестачі, виявленої під час інвентаризації книжкових фондів, потрапляє під часткову матеріальну відповідальність. Тут схема проста: є наказ про здійснення інвентаризації фонду (або його частини), є акт про нестачу книг, є працівники відділів-фондоутримачів, до яких без

винятку можна застосувати стягнення у межах місячного окладу.

Що стосується повної матеріальної відповідальності, то вона застосовується лише на підставах, визначених Кабінетом Міністрів України. Оскільки за час існування незалежної Української держави Кабінет Міністрів такі підстави не визначив, чинною є Постанова Державного комітету СРСР по праці від 28 грудня 1977 р., де перелічено категорії працівників, які несуть повну матеріальну відповідальність, наприклад, гардеробниця, касир, експедитор, завідувач складу, комірник. З цими працівниками необхідно укласти письмові договори про повну матеріальну відповідальність. Якщо таких договорів немає, ніяких стягнень застосувати не можна.

Підкреслюю, що посад директора та будь-яких інших бібліотечних працівників у переліку немає і за законодавством України повну матеріальну відповідальність вони не несуть.

Дисциплінарна відповідальність настає у разі вчинення працівником дисциплінарної провини. Її наявність визначає особа, яка має розпорядчо-дисциплінарну владу (керівник закладу, підприємства). Кодексом законів про працю України (КЗпП України) за дисциплінарну провину передбачається догана або звільнення. При цьому, якщо працівнику оголосили догану, то протягом року, з моменту застосування норми дисциплінарного стягнення, відповідно до ст. 151 КЗпП України, цей працівник позбавляється права на будь-які заохочення (премії, грамоти, цінні подарунки тощо).

Адміністративна відповідальність накладається за адміністративні правопорушення органами адміністративної юрисдикції – судом або установою вищого порядку (податковою інспекцією, санепідемстанцією, пожежною охороною тощо). Саме цей вид відповідальності передбачає виплату штрафів за певні порушення.

Цивільна відповідальність – настає з моменту невиконання договірних зобов'язань майнового характеру, заподіяння посадовірної шкоди.

Кримінальна відповідальність – настає у разі вчинення злочинів під час виконання службових обов'язків відповідно до Кримінального кодексу України, наприклад, крадіжка з фондів у особливо великих розмірах. Якщо завдана шкода буде невеликого розміру, тоді застосовується норма адміністративної відповідальності.

Крім юридичної відповідальності є і така норма, як **професійна етика**. Вона існує у всіх країнах світу. В Україні у травні 1996 р. конференцією Української бібліотечної асоціації було затверджено Кодекс етики бібліотекаря, мета якого визначення і втілення в життя принципів професійної етики бібліотечних працівників та всіх, хто забезпечує бібліотечно-інформаційне обслуговування громадян.

Ми проголошуємо: «Бібліотекарі визнають свою відповідальність перед суспільством». Але, яку саме відповідальність? Справа у тому, що свобода у цивілізованому, демократичному суспільстві обов'язково супроводжується відповідальністю. Бібліотечний працівник, як і будь-який інший професіонал, котрому люди довіряють, повинен нести відповідальність за результати своєї діяльності і перед собою, і перед своїми колегами, і перед суспільством.

Кожна управлінська дія, кожне управлінське рішення обов'язково перетинається зі **щорічним плануванням**.

План діяльності бібліотеки – це інтегроване прийняття рішень щодо вже наявних напрямів дій. Бібліотечні заклади повинні планувати для того, щоб:

- скоординувати свої зусилля;
- гарантовано враховувати майбутнє;
- відповідати принципам доцільності;
- контролювати діяльність структурних підрозділів і, в цілому, бібліотеки.

Чітке формулювання планів несе в собі комунікативні механізми, що сприяє координуванню діяльності різних структурних підрозділів. Якщо план дійсно виконує координаційну роль, то процес планування покращує спілкування, чому допомагають виробничі наради, діяльність всіх дорадчих органів, що існують у бібліотеці, постійних і тимчасових комісій та груп.

Бібліотечні заклади повинні планувати свою діяльність, враховуючи майбутнє. Під час фінансової кризи, коли фінансування закладів культури значно погіршилося, а в деяких випадках зведено нанівець, до майбутнього можна підійти, спираючись на три основні принципи: готуватися до неминучого, запобігти небажаному, керувати тим, чим можна керувати.

Навряд чи у світі існує менеджер (а директор бібліотеки і є менеджером), який не керується цими принципами, що їх висловив відомий американський учений Мартін Кеннет Старр, котрий понад чотири десятиліття займається проблемами управління.

Бібліотеки повинні планувати, дотримуючись принципів доцільності та своєї необхідності для суспільства. Саме грамотно складений, відповідно до існуючих норм і наповнений змістом план позитивно сприймається громадою.

Бібліотеки повинні планувати, щоб контролювати. Застосування планування для контролю мотивує, заохочує до діяльності всіх працівників закладу. У той же час контроль через планування поширюється у всіх напрямках, на всіх працівників бібліотеки, починаючи з директора.

Важливим чинником ефективного управління є **стратегічне планування**. Саме перспективна стратегія розвитку бібліотеки та перспективний аналіз залишаються «білими плямами», і не тому, що у керівників не вистачає знань або немає бажання, а

через відсутність гарантованого фінансування з боку держави. У цьому разі всі стратегії залишаються на папері.

Сьогодні у багатьох країнах у сфері культури використовується бюджетування, орієнтоване на результат (БОР), тобто фінансуються конкретні програми, конкретна діяльність. Думаю, ми теж до цього прийдемо. Проблема в тому, як співвіднести стратегічні цілі з витратами на їхню реалізацію і при цьому детально розподілити бюджет за всіма складовими визначених завдань.

Наприклад, стратегічна ціль – інтеграція у світовий культурний простір. Її складовими можуть бути: кількість книжкових виставок-презентацій, випуск видань, взаємозв'язки з іншими бібліотеками-партнерами (кількість договорів, професійні відвідування) тощо. Розрахунок необхідних фінансових ресурсів може бути здійснений, виходячи з норм часу на виконання окреслених завдань та потрібних трудових і матеріальних затрат.

Серед перспективних проектів діяльності бібліотек можна назвати:

- Створення мобільної бібліотеки (нестационарне обслуговування сільських жителів).
- Створення «модельних» сільських бібліотек у регіонах.
- Формування електронної бібліотеки «Пам'ять України».
- Створення міжбібліотечного консорціуму з ведення політематичної бази даних статей з періодичних видань України.

Перелік нагальних проблем, котрі необхідно вирішувати, можна продовжувати. Звичайно, все виконати одночасно неможливо. Але потрібно визначити пріоритети і починати діяти.

ЯК ЖИВЕШ, СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКО?

СІЛЬСЬКІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ (За результатами дослідження)¹

БІБЛІОТЕКУ можна уявити як систему, що складається з чотирьох компонентів – фондів, матеріально-технічної бази, бібліотекаря і користувача – та існує завдяки фінансуванню й громадській підтримці. Причому ця остання в сучасних умовах набуває все більшого значення, впливаючи також на фінансове забезпечення.

Перш ніж розглянути цю систему, зауважимо, що поняття «типової», «середньостатистичної» бібліотеки на сьогодні відсутнє. Такої просто немає. Стан розвитку кожної установи залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників. Об'єктивні – рівень економічного розвитку, стабільності, можливості не тільки кожного району, а й кожної сільради. Суб'єктивні – людський фактор (особа самого бібліотекаря, рівень його взаємодії та порозуміння з місцевою владою і сільською громадою). Тому, аналізуючи дані, отримані в ході дослідження „Сільська бібліотека на мапі України”, котре проводилося ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» протягом 2007 р. і охопило всі регіони країни, кожну

ЦБС, окреслимо як типове, так і особливе, що стосується діяльності книгозбірень на селі.

О. Масціпан

Фонди. На момент проведення дослідження основною спільною рисою фондів сільських бібліотек (СБ) була їхня моральна та фізична зношеність (такі у різних установах нараховувалося від 50% до 80%). Наприклад, у Хмельницькій області видання 1970–1980-х років складають 80% фондів книгозбірень, а у Херсонській – 90% бібліотек в останній раз поповнювали свої фонди за бюджетні кошти у 1991 р. Через відсутність фінансування комплектування відбувається епізодично, безсистемно, оновлення фондів знаходиться на дуже низькому рівні. Списання йде повільно, бо немає чим заповнювати полиці, і бібліотеки часто-густо перетворюються на склади застарілої літератури. Це підтверджує і показник книгозабезпеченості. За нормами для сільських бібліотек, він має становити 4-6 книг на одного жителя. В наших бібліотеках він сягає 7-14, що свідчить про перевантаженість фондів, які ма-

¹ Початок див. у № 3 за 2008 р.

ють вкрай низьку обертаність. На думку російських бібліотекознавців, найбільш оптимальним показником обертаності є 3, тобто кожна книга тричі на рік має потрапляти до рук читача, а найнижчим – 1,4. У наших СБ він у середньому становить 1,1. Цікавий момент – у західних областях ця цифра дещо вища у порівнянні з іншими регіонами – 1,4. Вже декілька досліджень підтвердили характерну рису – на заході країни читають більше.

Але бібліотека – це живий організм, який повинен постійно оновлюватися. Тільки тоді вона буде корисною, цікавою й необхідною. Програмою поповнення бібліотечних фондів України на період до 2005 року були визначені мінімальні норми комплектування кожного типу бібліотек. Для однієї СБ вони у середньому становили 300 назв книг і 25-30 назв періодичних видань. Здійснити оновлення бібліотечних фондів, як передбачалося у програмі, не вдалося ніде, а у СБ рівень її виконання становив 4%.

До 2007 р. статистичний облік нових надходжень фіксував книги і журнали в одному показнику. У 2006 р. у середньому одна СБ отримала 135 примірників газет і журналів. Цей показник коливався від 94 примірників у Житомирській області до 176 – у Чернігівській. Але дисперсія (тобто розкид показника одного явища від його мінімального до максимального значення) в межах районів руйнує будь-які уявлення про середні обсяги комплектування. Так, бібліотеки Білокуракинського району Луганської області (це 25 СБ) отримали за рік у середньому по 6 примірників видань. Найвищий показник зафіксовано у Новотроїцькому районі Херсонської області, де 23 СБ одержали по 360 примірників.

У 2008 році, завдяки новій формі звітності 6 НК, вперше з'явилася можливість побачити поповнення фондів СБ саме книжками. Отже, у 2007 р. одна СБ отримала у середньому 97 книг (від 39 – у Тернопільській до 178 – у Донецькій областях). По окремих регіонах відбулося певне покращання, пов'язане, скоріше за все з тим, що 2007 був Роком української книги. Зокрема, на Донеччині, де в останні роки спостерігається скорочення комплектування, облдержадміністрація виділила 300 тис. грн. на поповнення фондів СБ. Але чи стане це правилом – невідомо.

Основними джерелами отримання книг для СБ є Програма випуску друкованої продукції „Українська книга” та Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки. Їхнє значення для поповнення фондів підкреслили працівники бібліотек усіх регіонів. У деяких районах – це єдина можливість отримати нові книжки. Зокрема, в кількох районах Донецької області СБ одержали за рік всього по 50-60 книг, і то лише завдяки цим програмам.

Невтішною залишається ситуація і з передплатою періодичних видань. Програмою поповнення бібліотечних фондів... було рекомендовано для кожної СБ передплачувати 25-30 назв газет і журналів. Яким

же є реальний стан? У Хмельницькій області в 2006 р. у середньому СБ змогли передплатити 2-3 періодичні видання. Але водночас 56 бібліотек взагалі залишилися без періодики, а окремі – отримували по 5-12 назв. На Сумщині середній показник передплати – 4 видання, деякі бібліотеки отримували по 5-6 назв або й по 17-22 назви. Були й такі райони, де СБ не одержали жодного періодичного видання. На Донеччині в середньому можна було передплатити по 3-5 назв газет та 1-2 журнали, на Львівщині – 4 газети і 3 журнали. А у Тернопільській області на передплату виділили з місцевих бюджетів по 41 грн.

Таку різнобарвну картину поповнення фондів важко й, очевидно, не потрібно зводити до середніх показників, які будуть явно штучними і не зможуть відобразити всієї складності та неоднозначності стану розвитку бібліотек на селі.

Причиною вкрай обмеженого комплектування є мізерне фінансування, адже частка на комплектування складає в середньому лише 4% коштів, що йдуть на утримання СБ. У грошовому еквіваленті – це 400 грн. на рік, на які треба придбати книги, здійснити передплату. Дисперсія цього показника по областях – від 85 грн. у Кіровоградській області до 742 грн. – у Дніпропетровській. А в межах кожного регіону розподіл коштів на комплектування СБ настільки нерівномірний, що здається, ніби райони однієї області знаходяться у різних країнах: Кіровоградська обл. – від 0 грн. до 322 грн.; Житомирська – від 5 до 1 000 грн.; Івано-Франківська – від 23 до 1 500 грн.; Дніпропетровська – від 23 до 2 440 грн.; АРК – від 115 до 2 000 грн. Таким чином, у кожній області є по кілька районів, де бібліотеки не можуть елементарно здійснити ніякої передплати або закупити хоча б трохи нових книг. Точну кількість таких книгозбірень назвати важко, але їх немало.

Матеріально-технічна база. Матеріально-технічний стан СБ практично залишився на рівні 1970–1980-х років, що не може не викликати занепокоєння. Аналіз отриманих даних навіть не потребує коментарів. Якщо в аварійному стані знаходилося небагато бібліотек (до 200), то капітального ремонту потребувала кожна п'ята СБ. Найважчий стан зафіксовано на Полтавщині, де капітального ремонту чекає кожна друга сільська книгозбірня.

У 2006 р. залишалось невирішеним питання опалення 60% СБ. Найкраще з цією проблемою справляються у Волинській, Рівненській областях та на Закарпатті, де тепло мають більше 80% установ. У деяких регіонах є цілі райони, де всі бібліотеки позбавлені тепла. Це, наприклад, 5 районів Херсонської області, 6 – Хмельницької, 5 – АРК. Тішить те, що опитані в ході соціологічних досліджень представники влади вирішення даного питання вважають для себе першочерговим.

До цього часу відсутнє освітлення у 5% бібліотек. В абсолютних цифрах це небагато – 772 СБ. Але є райони, де світла не має більшість книгозбірень. У Мостиському районі Львівської області позбавлені

електрики 100% СБ, у Криму – кожна п'ята. Ця проблема здається абсолютно штучною за умов повної електрифікації сільських поселень.

Вкрай слабким є технічне забезпечення СБ. На 01.01.07 р. лише 62 з цих установ мали комп'ютери, 13 з яких були підключені до Інтернету. Ксерокс та електронну пошту мали одиниці. Телефонізовано 5% сільських книгозбірень. Щодо пожежної безпеки, то тільки кожна четверта установа має хоча б якісь необхідні засоби.

Таким незадовільним є фізичний та технічний стан бібліотек. Якщо додати, що всі вони тією чи іншою мірою потребують бібліотечного устаткування – столів, стільців, стелажів, які востаннє закупалися приблизно на початку 1980-х років, то ми отримаємо не дуже привабливу картину. Уявімо собі бібліотеку як посуд. Це стіни, підлога, стеля. Ми його наповнюємо «бібліотечною» сутністю – книгами, інформацією, різними формами роботи з читачами. Якщо в посуді тріщини і він підтікає, то сутність виллється. Бібліотека не зможе бути ніяким соціокультурним центром, доки не матиме відповідної форми, привабливого вигляду, сучасного технічного оснащення. Саме на це, в першу чергу, вказують жителі сіл, коли їх запитують про шляхи підвищення авторитету їхньої бібліотеки.

Бібліотекар. Кадри вирішують все. Сьогодні це гасло стосовно бібліотечних працівників є вірним на 100 відсотків, адже виживати бібліотеці у вкрай несприятливих умовах допомагає саме бібліотекар. Нині, щоб підтримувати діяльність книгозбірні, доводити її необхідність, він змушений займатися справами, яких раніше не знав і не робив. Знайти кошти на нові книги та передплату, а ще й, бажано, на ремонт, не дати загинути фонду у холодному та вологому приміщенні (є приклади, коли бібліотекарі переносили бібліотечні фонди до себе додому, щоб уберегти їх від грибка та сирості), допомогти кожному користувачеві знайти потрібну інформацію за умов обмеженості доступу до цієї інформації, проводити масові заходи, шукати спільної мови з місцевою владою, заручатися підтримкою громади у збереженні бібліотек, – реалізація цих завдань потребує статусу державного діяча. І виконання всіх сучасних функцій власне бібліотеки – освітньої, соціальної, інформаційної, дозвілєвої, культурно-просвітницької, навчальної, історико-краєзнавчої – забезпечує одна і та сама людина. А нормативи оплати її праці залишаються без змін вже 30 років і залежать від кількості читачів на одного бібліотекаря. Але при нинішніх темпах скорочення сільського населення ці норми вже є нереальними. І саме тому у ході дослідження не вдалось отримати об'єктивних даних стосовно ряду показників, зокрема з обслуговування користувачів та книговидачі.

Бібліотечні фахівці давно очікують від Міністерства культури і туризму України нової типової структури й типових штатів публічних бібліотек, де були б враховані реальний стан соціально-економічного роз-

витку села та нові види діяльності бібліотекарів, котрі забезпечують реалізацію розширених функцій своїх установ.

Заслужують на увагу певні дії влади на місцях. Так, губернатор Закарпатської області за власним рішенням перевів 90% сільських бібліотекарів на повну ставку, і це за умов, що область дотаційна, а рівень її економічного розвитку невисокий. Але все можна зробити, якщо вмієш поважати людей і цінити їхню роботу. Сьогодні саме ця область найкраще оплачує труд своїх бібліотекарів. У цілому ж по Україні цей показник дорівнює 60%.

З повним навантаженням працюють від 70 до 80% бібліотекарів Донецької, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Хмельницької та Чернівецької областей. Водночас 0,25 ставки мають 10-12% бібліотекарів Житомирської, Полтавської, Сумської, Чернівецької областей. А на Полтавщині ще є працюючі на 0,10 та 0,15 ставки.

Багато в чому від такої вимушеної неповної зайнятості залежить і не дуже високий престиж професії. Сьогодні бібліотечні кадри старіють, як і мешканці села. Бібліотекарів, які працюють понад 20 років, у СБ – 40%, а в окремих областях – і 50%, що не погано, адже, як правило, це люди з освітою, досвідом, які знають громаду, її проблеми, їх шанують люди, уважає і влада. Йдеться про те, хто прийде на зміну цим працівникам. Молодь є. Із стажем до 10 років – майже 35% сільських бібліотекарів. Гірше те, що далеко не всі вони мають фахову освіту, але бібліотечній справі можна вчитися і заочно, було б бажання. Єдине що треба – аби люди відчували значимість цієї професії, соціальну захищеність. Вони мають побачити перспективу, відчутти підтримку з боку влади, щоб врешті-решт посада бібліотекаря стала в селі престижною. Адже вона – одна з небагатьох, котра гарантовано оплачується. Ну і, безперечно, мають значення умови проживання на селі, що у більшості населених пунктів не є привабливими, тому, за статистикою, із ста молодих людей, які їдуть із сіл навчатися у вищих навчальних закладах, повертається один.

Користувач. Це четверта складова бібліотеки як системи – той, заради кого вона працює. Через названі вище причини, проаналізувати і узагальнити отримані відомості щодо обслуговування користувачів виявилось неможливим. Тож спробуємо побачити користувача СБ, використавши дані щодо структури сільського населення.

Вже зазначалося, що населення нашої держави старіє, причому у селі дуже високими темпами. Середній вік мешканця України – 36,5 років; міського жителя – 34,8, селянина – 40.

Щоб будь-який народ міг самовідтворюватися і тим самим мати майбутнє, коефіцієнт народжуваності повинен становити 2,1 (як мінімум, 2 дитини на родину). В Україні цей показник – 1,3. Вікова структура сільського населення – сумне підтвердження старіння нації: жителі до 15 років становлять 17,5%, 16-59 років – 55%, старше 60 років – 27,5%.

Серед регіонів, де частка молодих людей є найбільшою, – Закарпатська та Рівненська області. Тут кількість молоді на 1% перевищує групу літніх людей. Регіонами з переважанням людей похилого віку є Житомирська, Донецька, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області, в яких жителі старше 60 років складають 30-36%.

Віковий склад користувачів бібліотек, за винятком якихось конкретних ситуацій (наприклад, село, де живуть лише люди середнього та літнього віку), не співпадає із віковою структурою населення. Результати соціологічних досліджень доводять, що найбільш активним користувачем залишається молодь, чия головна мета звернення до бібліотеки – навчання. Такий мотив, звичайно, значною мірою є запрограмованим. Але якщо вдається цю прагматичну потребу перетворити на свідому, то любов до книги і знання людина пронесе через все життя, а бібліотека отримає постійного користувача. Зайве говорити, що читача треба поважати, вивчати і добре знати, де б не знаходилась бібліотека – в місті чи селі. Адже вікові, освітні, соціально-професійні характеристики користувача визначають особливості його читачьких, інформаційних, дозвілевих та інших потреб.

Фінансування є визначальною умовою життєдіяльності бібліотеки.

Середньостатистичний річний бюджет 1 СБ у 2006 р. дорівнював 8 900 грн. Це місячна зарплата чиновника не найвищого рангу. Коментарі тут зайві. Дисперсія цього показника по Україні складає від 4 200 грн. у Житомирській до 13 000 грн. у Закарпатській та Рівненській областях. Кошти на утримання бібліотеки розподіляються приблизно таким чином: зарплата (90%), комплектування (4%), решта – комунальні послуги, витрати на дрібний ремонт, канцелярські товари. Про розвиток закладу вже не йдеться.

Непропорційність грошових надходжень на одну бібліотеку, що позначається, у свою чергу, на нерівномірності розвитку бібліотечних закладів, дуже суттєва, особливо в межах однієї області. Так, СБ різних районів у середньому отримали: у Дніпропетровській області – від 2 700 до 22 700 грн., Запорізькій – від 3 900 до 19 000, Кіровоградській – від 5 800 до 12 600, Львівській – від 5 000 до 14 000 грн. Такий стан фінансування є характерним для всіх областей України. Найбільшим є річний бюджет однієї сільської книгозбірні у розмірі 22-23 тис. грн. Фіксується він лише в кількох районах Дніпропетровської, Закарпатської, Луганської, Рівненської, Сумської, Чернівецької областей та АРК. Ці гроші в основному йдуть на зарплату бібліотекарів, які працюють на повну ставку.

Одним із прикладів суттєвого недофінансування можеслужитицілійрайонСумськоїобласті–Середино-Будський. За даними дослідження, тут працює 21 СБ, кожна з яких отримує на рік приблизно 3 700 грн., або 308 грн. на місяць. Де-факто це означає, що 62% бібліотек не опалюються, 71% не мають освітлення, а 90% бібліотекарів працюють на 0,25 ставки!

Припущення, зроблене на початку дослідження про те, що індустріально розвинені регіони з потужним промисловим потенціалом асигнують на культуру більший відсоток свого бюджету, абсолютного підтвердження не отримало. У Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій і Луганській областях із районних бюджетів на утримання СБ виділяють так само 1,2%, як і всюди. І в грошовому еквіваленті суттєвої різниці немає. Зазначені області оцінюють стан розвитку своїх СБ як дуже низький. Наприклад, найбільша кількість бібліотек, що знаходяться в аварійному стані, зафіксована у Дніпропетровській області. На Луганщині та Донеччині більше, ніж в середньому по Україні, бібліотек, що не освітлюються, всюди проблеми з комплектуванням та передплатою. Мережа СБ Донецької області знаходиться у важкому стані, що підтвердило і дослідження фахівців ОУНБ, проведене у 2007 р., яке виявило вкрай негативні явища.

Тож, на наш погляд, фінансування бібліотечної галузі залежить не стільки від економічного розвитку країни, скільки від розуміння державними та місцевими чиновниками значення культури, і бібліотек зокрема. У 2006 р. на утримання СБ у середньому виділялися 1,2% місцевого бюджету. Сучасний стан освітнього та культурного розвитку нашого суспільства дає підстави для побоювання, як би з часом цей показник не став відображенням рівня культури українців.

Зараз у суспільстві поширюється орієнтація на пасивно-розважальні форми дозвілля, різні шоу та проекти, на яких можна заробити. В це поле бібліотека не вписується. Але ніяке шоу не виховує людину, не навчить мислити, любити, бути громадянином... В одному зі своїх останніх монологів М. Жванецький зазначив: може, пора переходити від співів та танців до читання та мислення. Дійсно, світ не виробив іншого шляху вибудовувати в собі людину й особистість, як через мислення та читання. І шлях цей пролягає через бібліотеку. По суті, все дуже просто. Лише треба вирішити: нам потрібне суспільство, що мислить, творить, будує, чи те, котре тільки матеріально споживає.

Там, де влада переймається питаннями розвитку культури, поширення її серед населення, розуміє роль бібліотеки у цьому процесі, можна побачити хороші результати в організації діяльності бібліотечної мережі. У порівняльній таблиці, що подана нижче, представлені два райони Полтавської області, які за своїми природними ресурсами та можливостями економічного розвитку в основному подібні. В районі „А” (з етичних міркувань обійдемо його назву), за рішенням начальника районного управління культури, відбулася повна децентралізація мережі СБ. У другому – Зінківському, мережу збережено повністю, станом її розвитку опікується районне управління культури. Його керівник обіймає цю посаду більше 20 років, знається на книгах, турбується про бібліотеки. Протилежність двох поглядів на

роль і місце СБ у житті місцевої громади виразно демонструє мова цифр.

Залишається додати, що Зіньківський район не відноситься до найбільш розвинених в області, але у питаннях розвитку й підтримки бібліотечної справи є одним із кращих.

маленьке, громадянське суспільство. Найбільші здобутки у соціально-економічному, культурному розвитку села спостерігаються саме там, де люди на тлі нинішніх негараздів зуміли відчутти себе справжніми громадянами, тобто навчаються елементарно дбати про себе та розв'язувати свої проблеми. Істинна

Таблиця

Райони	Надходження коштів (грн.)		Кількість бібліотекарів, які працюють на... (%)				Фонди (прим.)	Матеріально-технічна база (%)		
	на 1 СБ	у т. ч. на комплектування 1 СБ	0,25	0,5	0,75	повну ставку	надходження на 1 СБ	потреб. кап. ремонту	не опалюються	не освітлюються
Район „А”	2 860	50	56	17	22	4	92	46	59	4
Зіньківський	7 770	1 600	–	21	–	79	132	19	24	8
В середньому по області	8 300	448	12	37	14	35	139	51	70	10

Отже, запорукою стабільного розвитку бібліотеки є освічений, культурний керівник галузі на будь-якому рівні. А якщо такого немає? Тоді треба вчитися так позиціонувати бібліотеку, щоб місцева влада сама повернулася до неї обличчям. Особливо впливають на керівників місцевого рівня гучні заходи, організовані на обласному рівні. Це можуть бути конференції, з'їзди і навіть зльоти сільських бібліотекарів. Показовим є досвід Донецької області, в якій щороку з ініціативи ОУНБ проводяться зльоти сільських книгозбірень. Під час заходу бібліотеки знаходяться в епіцентрі уваги місцевої влади. В цей момент їхні проблеми особливо чутні і, головне, на них реагують, тому що це є проявом дієвості районної адміністрації, свідченням її турботи про потреби населення. На жаль, таку увагу можна привернути лише раз на рік, тому Донецька ОУНБ кожного року обирає для проведення зльоту новий район. Наприклад, у 2007 р., готуючись до проведення вже десятого такого заходу, місцева влада Першотравневого району, на базі якого він відбувався, знайшла можливість відремонтувати 3 СБ, голова однієї з сільрад придбав для бібліотеки комп'ютер, на той час єдиний у всій мережі СБ, а депутат облради подарував ксерокс.

Проведення обласних конкурсів на кращу СБ, що дуже добре зарекомендували себе у Харківській, Сумській, Чернігівській, Волинській, Чернівецькій, Херсонській, Миколаївській, Закарпатській областях, сприяють отриманню хоча б разової підтримки з боку місцевих адміністрацій. Так, у Харківській області під час проведення обласного конкурсу в 2004 р. вперше за декілька останніх років представники всіх рівнів місцевої влади надали значну фінансову підтримку СБ. Було зміцнено матеріально-технічну базу значної кількості бібліотек, проведено капітальні й косметичні ремонти, сам захід висвітлювався на сторінках районних газет.

Організація таких конкурсів має велике значення, оскільки вони надихають бібліотекарів на пошук нових форм організації роботи бібліотеки, які б дозволили об'єднати громаду, заручитися підтримкою сільради, щоби разом вчитися будувати своє, нехай

демократія тим і цінна, що при ній людина будує державу, і саму себе, і своє гідне життя.

Наведемо ще один приклад такої діяльності сільської книгозбірні. Аполонівська СБ (Сахновщинська ЦБС) Харківської області стала одним із переможців конкурсу і отримала звання „народної” бібліотеки. Завдяки місцевій громаді, а це близько 700 жителів (73% із яких є користувачами СБ), бібліотеку було збережено і переведено з аварійного приміщення в інше, в якому до того ж зробили капітальний ремонт. Це одна з небагатьох СБ, яка має книгосховище, читальний зал, абонемент та прекрасну дитячу кімнату казок. Цікавий досвід полягає і в тому, що, знову ж таки за рішенням жителів села, бібліотеці було надано в оренду земельну ділянку розміром 4 га, кошти від оренди якої йдуть на розвиток книгозбірні. За 3 роки за рахунок цього та благодійних внесків бібліотека залучила 4 350 грн. позабюджетних коштів (які сьогодні називаються коштами спеціального фонду). Це дозволяє поповнювати книжковий фонд новими виданнями довідкового характеру та художньої літератури. З кожним роком збільшується фонд періодичних видань і передплата складає в середньому 17 назв на рік. У бібліотеці діють клуб любителів книги та дитячий клуб краєзнавчої тематики.

Як бачимо, багато проблем люди здатні вирішити самі, але без підтримки держави, органів місцевого самоврядування кардинально змінити сьогоденний невтішний стан СБ неможливо. Тому суть усіх пропозицій бібліотек – учасниць дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» щодо вирішення проблеми СБ єдина: забезпечити на державному рівні планомірне, гарантоване бюджетне фінансування на основі мінімальних нормативів на утримання, розвиток бібліотек, їхнє комплектування, матеріально-технічне забезпечення, зарплату бібліотекарів.

Доки державні мужі думають (а, можливо, і не думають) над цими проблемами, жителі сіл вже давно вирішили: бібліотеки їм потрібні. У Харківській області, де працює програма відродження сільської бібліотеки, сьогодні кажуть так: „Якщо відкривають бібліотеку, наше село буде жити!”

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В РЕЖИМІ АВТОМАТИЗОВАНОЇ КНИГОВИДАЧІ

АВТОМАТИЗАЦІЯ наукової бібліотеки (НБ) Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) розпочалась у 1996 році на основі інтегрованої бібліотечної системи ALEPH 500 (фірма ExLibris, Ізраїль). З того часу Бібліотека пройшла всі стандартні етапи автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Поступово впроваджувалися різні модулі системи: після освоєння модулю «Каталогізація» та створення електронного каталогу було введено модулі «Книговидача» і «Комплектування». Версії системи замінювалися на більш досконалі. В результаті, базуючись на потребах користувача та Бібліотеки і спираючись на можливості системи, було автоматизовано всі процеси роботи НБ – як технологічні, починаючи з моменту замовлення нового документа у постачальника і закінчуючи списанням книг із фондів Бібліотеки, так і всі ті, що пов'язані з обслуговуванням користувачів та наданням їм різноманітних інформаційних послуг.

Автоматизовану книговидачу було введено в НБ у 2004 році і базується вона на штрих-кодуванні примірників та читацьких квитків. Кожен з її етапів та процесів має свої особливості.

Реєстрація користувачів

Усі процеси, що стосуються обслуговування користувачів (замовлення, видача та повернення документів), здійснюються через вищезазначену бібліотечну систему на основі персонального читацького квитка, який користувач отримує при реєстрації.

Реєстрація користувача, відповідно до специфіки університетської бібліотеки, проходить, залежно від його категорії, по-різному.

Для студентів запису до НБ, як такого, немає – всі дані про вступників-першокурсників конвертуються у Базу користувачів бібліотеки перед початком кожного навчального року з бази даних студентів системи управління навчальним процесом НаУКМА. Бібліотечною системою, при цьому, створюється електронний формуляр і генеруються логін та пароль для кожного користувача (для доступу до свого електронного формуляра через електронний каталог). Лише потім бібліотекарем друкуються читацькі квитки. Логін та пароль, за правилами Бібліотеки, – це штрих-код користувача (проставлений на читацькому квитку) та дата його народження у певному порядку. За бажанням, кожен користувач може змінити існуючий пароль на будь-який інший. Навчання користувача електронним каталогом для студентів-першокурсників проводиться на початку кожного навчального року, а консультації можна отримати у будь-кого із бібліотекарів протягом року.

Для викладачів та співробітників запис до НБ відбувається стандартним шляхом.

І. Баньковська

Тобто, бібліотекар реєструє нового читача в системі, вносить дані в електронний формуляр, робить фото, друкує пластиковий читацький квиток із штрих-кодом.

Сторонні відвідувачі (абітурієнти та особи, які користуються бібліотекою менше одного дня) отримують читацькі квитки спеціального зразка – так звані тимчасові. Реєстрація таких користувачів відбувається шляхом внесення особистої інформації в загальну Базу користувачів бібліотеки на один із тимчасових читацьких формулярів, який створюється у ній.

Перереєстрація користувачів

До 2007 року перереєстрація користувачів проводилася раз на рік: студентів – у вересні, викладачів та співробітників – у січні. З 2007 року визначено різні терміни дії читацьких квитків для різних категорій користувачів: для бакалаврів – 4 роки; для магістрів – 2 роки; для аспірантів – 3 роки; для викладачів та співробітників – 1 рік; для студентів Науково-педагогічного центру довузівської підготовки (НПЦДП) – термін перебування на навчанні; для сторонніх користувачів – за потребою (але не більше одного року). Таким чином, студентам, в принципі, не потрібна перереєстрація, оскільки термін дії читацького квитка відповідає стандартному терміну їхнього перебування в університеті.

Перереєстрація співробітників та викладачів відбувається за зверненням, після закінчення терміну дії читацького квитка. При цьому вносяться відповідні зміни у формуляр, і робить це будь-який бібліотекар, на якого покладено обов'язки видачі документів.

База користувачів бібліотеки

Сукупність електронних формулярів окремих користувачів утворює Базу користувачів НБ НаУКМА, яка відображає кількість, склад та основну інформацію про користувачів (включно з даними за попередній рік). Інформація про звільнених, відрахованих та випускників вилучається з бази через 2 роки після відрахування, випуску чи звільнення (на основі відповідної причини, зазначеної у формулярі). Виняток становлять лише користувачі, які мають заборгованість. Інформація про них залишається в базі до повного розрахунку з Бібліотекою.

Електронний формуляр є основним джерелом інформації про користувача. Він містить як загальну інформацію про нього (персональні дані: дату народження, інформацію про курс та факультет для студентів чи про підрозділ і посаду для викладачів та співробітників, адреси, у т.ч. електронної пошти,

телефони), так і локальну (права користувача, його статус, дату, до якої формуляр дійсний, та дозволи на користування бібліотечними послугами; блокування і його причини; примітки та провинності).

Права користувача залежать від його статусу (бакалавр, магістр, аспірант, випускник, викладач, співробітник, сторонній користувач). У формулярі просяться дозволи на так звані «привілеї»: право на одержання документів, подовження терміну користування ними, замовлення, багаторазові замовлення, замовлення на ксерокс, ігнорування недотримання термінів повернення документів (для викладачів і співробітників) тощо. Крім того, електронний формуляр містить усю інформацію про транзакції, які здійснює користувач: одержання документів (у т. ч. у читальну залу), замовлення, замовлення ксерокопій, бронювання, замовлення по МБА, історію видач та повернень.

З 2007 року використовується єдиний формуляр для всіх підрозділів Бібліотеки.

Електронне замовлення

Електронне замовлення є зручною послугою, що дозволяє користувачеві замовляти потрібні йому документи будь-де та у будь-який час через електронний каталог НБ. Така послуга надається з 2006 року, а з 2007 року на електронне замовлення було повністю переведено всі відділи книгозберігання Бібліотеки. Наразі практично всі видання у книгосховищах та майже всі у читальних залах можна замовити через електронний каталог. Виняток становлять лише примірники, що знаходяться у вільному доступі, підвищеного попиту, наявні у недостатній кількості, які вилучені із загального фонду та розміщені на окремих полицях у читальних залах і звертатися за якими потрібно безпосередньо до бібліотекаря. Чисельність таких видань – близько 6%.

З початку 2008 року за місяць у середньому виконувалося 12 тис. замовлень. Електронне замовлення може зробити будь-який користувач, зареєстрований у системі. Для цього потрібно лише авторизуватися, ввівши свій штрих-код та пароль, вибрати потрібне видання та вказати період зацікавленості у ньому. Кількість одночасних замовлень залежить від категорії користувача: викладачі та співробітники університету можуть робити 50 замовлень одночасно; магістри та аспіранти – 30; бакалаври – 25; студенти НПЦДП та сторонні користувачі – 20. Не можна двічі замовити ідентичний примірник.

Термін виконання замовлення залежить від статусу примірника: замовлення на видання зі статусом «У читальній залі» виконується за 2 години, зі статусами «Два тижні» та «Три місяці» – у межах доби. Виконане замовлення очікує на користувача на бронеполіці 3 дні. Це час, протягом якого певний примірник закріплений за конкретним користувачем і не може бути виданий іншому. Якщо ж за 3 дні користувач не звертається за виданням, то замовлення скасовується автоматично. Видання повертається у сховище або ставиться на утримання для наступно-

го у черзі користувача. Користувач може скасувати своє замовлення, якщо воно ще не прийняте до виконання бібліотекарем.

Бібліотекар може замінити замовлений документ схожим примірником (залежить від налаштувань системи та вибору бібліотеки). За якими ознаками примірники вважати схожими – вибір теж за бібліотекою. Тобто, бібліотекарю не потрібно серед багатьох примірників із однаковим місцезнаходженням, статусом чи іншими ознаками шукати примірник саме з тим штрих-кодом, який замовив користувач.

Друк замовлень

Друк замовлень відбувається у відповідному підрозділі Бібліотеки – тобто там, де знаходиться документ, який замовляє користувач. Замовлення можуть друкуватися в режимі реального часу відповідно до їхнього надходження. Але є можливість друкувати замовлення «пакетним способом» – через визначений для цього період часу. В разі необхідності, замовлення може бути передруковано бібліотекарем (якщо користувач ще зацікавлений у ньому).

Коли користувач повертає документи до Бібліотеки і на них є черга, то друк замовлення наступному у черзі користувачеві відбувається на локальному (одразу на місці повернення) або мережевому принтері.

Система електронного сповіщення користувачів

Існують два способи отримання інформації про зроблені замовлення та стан їхнього виконання. Кожен користувач має можливість вибирати зручний для себе спосіб. Перший – проглянути свій електронний формуляр. Другий – отримати інформацію через систему електронного сповіщення: листи, які бібліотека надсилає на адресу користувача, зареєстровану у системі.

Потреба у налаштуванні системи електронного сповіщення користувачів, здатної охопити якнайбільшу їхню кількість для оперативного надання потрібної інформації про замовлення та видання, виникла разом із введенням у дію електронного замовлення. Такий спосіб отримання інформації є оперативним та зручним. Аналіз електронних формулярів показує, що 75% активних користувачів мають свої електронні адреси та користуються такою послугою. Якщо ж на час реєстрації в НБ користувач не має поштової скриньки, але пізніше вона з'являється, і цей користувач хоче отримувати повідомлення від Бібліотеки, він у будь-який момент може звернутися до бібліотекаря з проханням внести його e-адресу до електронного формуляра.

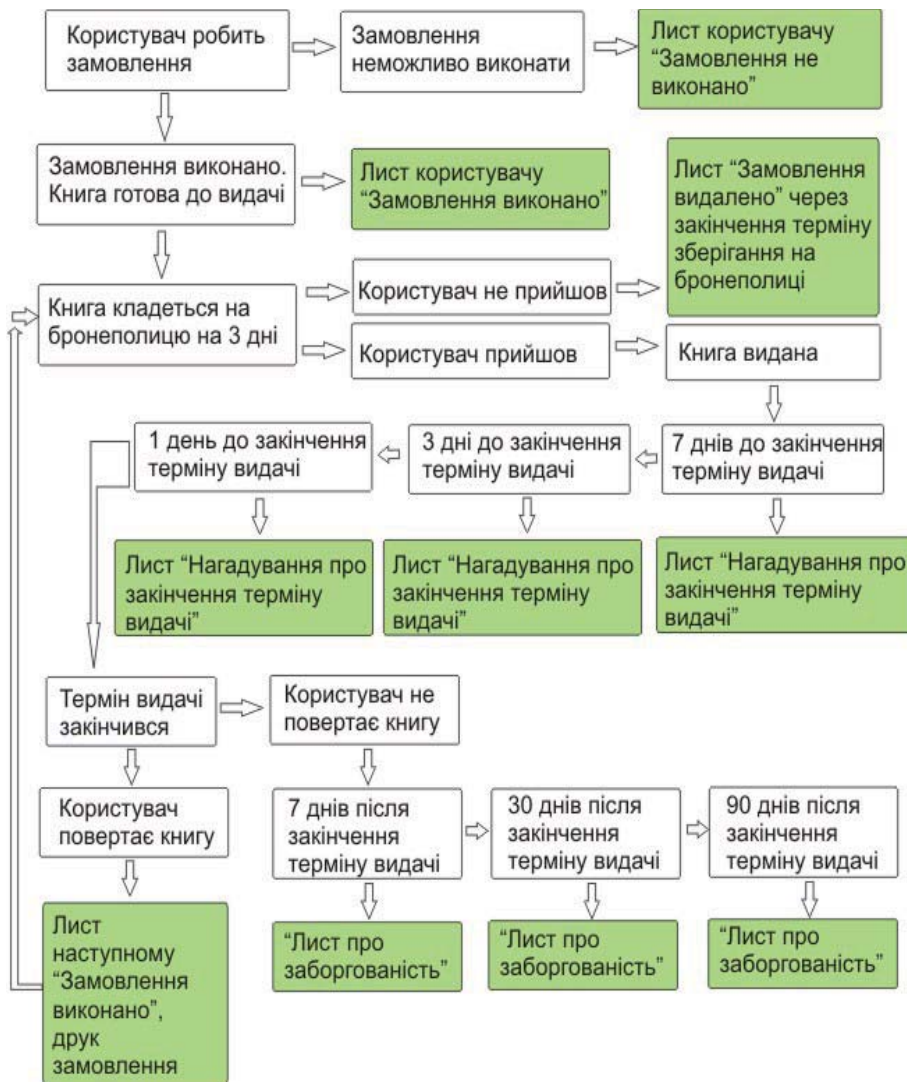
Вибір стратегії НБ у формуванні системи сповіщення користувачів (див. схему на с. 14) зумовлений багатьма факторами і здебільшого залежить від можливостей, які надає ALEPH 500. Ця система пропонує широкий вибір шаблонів листів для різних цілей: листи, де повідомляється про заборгованість; про несплачені грошові транзакції, що стосуються замовлення та бронювання; листи-нагадування із про-

ханням повернути книги; переліки затриманих книг із сумою до сплати; рахунки за загублені документи; листи, що стосуються послуг ксерокопіювання; листи – відклики документів та квитанції книговидач і повернень тощо. Рішення щодо вибору налаштування системи відсилання потрібних листів завжди приймається Бібліотекою.

Наразі використовуються 3 види листів: пов'язані з виконанням замовлення; листи-нагадування; листи боржникам.

Схема

Система сповіщення користувачів у НБ НаУКМА

Побудована таким чином система сповіщення відповідає ряду вимог:

- листи супроводжують шлях електронного замовлення та книги;
- листи надсилаються в автоматизованому режимі;
- сам вигляд листа легко змінюється й він розрахований на те, що його отримувач може використовувати різні поштові клієнти, у зв'язку з чим не виникне проблем з прочитанням листа.

Листи, пов'язані з виконанням замовлення, є двох видів: «Замовлення виконано» та «Замовлення видалено». Лист «Замовлення виконано» надсилається одразу після того, як бібліотекар знайшов на полиці видання, потрібне користувачу. У такому повідомленні, окрім прохання забрати примірник на місці видачі та інформації про замовлене видання, вказується термін зберігання його на бронеполіці.

Лист «Замовлення видалено» надсилається у двох випадках: коли видання має високий попит чи наявне в недостатній кількості (тоді вилучається замовлення, а статус примірника змінюється на «Без замовлення»), або ж коли потрібний примірник не

можливо знайти на полиці і замовлення, відповідно, видається. У такому листі вказується інформація про замовлене видання та причина видалення замовлення – відсутність видання на полиці. Крім того, у разі відправки такого листа бібліотекар має змогу додати будь-які свої примітки – система надає таку можливість. Бібліотека повідомляє, що протягом 2-х тижнів бібліотекарі спробують знайти потрібне користувачу видання і, якщо через цей строк користувач матиме у ньому потребу, слід повторити замовлення.

Інший різновид такого листа надсилається при вилученні примірника з бронеполіці: вказуються інформація стосовно замовленого видання і причина видалення замовлення – закінчення терміну зберігання на бронеполіці.

Автоматично розсилаються нагадування за певну кількість днів до закінчення терміну користування примірником (7, 3, 1 день), де міститься інформація про видання та прохання звернути увагу на кінцеву дату терміну видачі.

Якщо ж видання вчасно не повернуто і не подовжено термін користування ним, то система надсилає три «Листи про заборгованість»: за 7, 30 та 90 днів після закінчення терміну видачі. У таких листах містяться повідомлення, що за несвоєчасне повернення документів до Бібліотеки він позбавляється права користування нею на термін заборгованості.

Механізм налаштування таких листів не відрізняється особливою складністю. Система надає ши-

рокі можливості вибору: можна обирати кількість та терміни надсилання листів, запрограмувати певні зміни інформації щодо примірника, які система може робити у випадку надсилання тієї чи іншої кількості листів (наприклад, вважати загубленим примірник, коли користувачу-боржнику надіслано четвертий лист і він не повертає видання). Зміст та формат листів легко редагуються: змінюються як текст листа, так і форма подання даних про видання чи користувача. Для цього потрібні лише початкові знання xml/xsl.

Враховується можливість того, що можуть використовуватися різні поштові клієнти. Тому лист складається із простого повідомлення та із приєднаного файлу HTML або просто містить вкладений файл у форматі HTML.

Усі листи відправляються автоматично. Це може відбуватися одразу, під час виконання певної дії. Наприклад, у процесі виконання замовлення, коли бібліотекар натискає певну комбінацію клавіш, і системою надсилається лист про виконання замовлення. Коли повертається книга, на яку є замовлення наступного користувача (черга), тоді автоматично для наступного у черзі друкується замовлення та відсилається лист «Замовлення виконано». Інші листи відсилаються у певний час і день, як у випадку із листами-нагадуваннями та листами боржникам.

Видача та повернення документів

Терміни видачі

Термін користування документами визначається статусом кожного фізичного примірника («У читальній залі», «Тиждень», «Місяць», «Два тижні», «Три місяці» тощо) та статусом користувача («Бакалавр», «Магістр», «Співробітник», «Викладач» і т. ін.).

Для кожної такої комбінації системою щоденно враховуються терміни видачі документів із врахуванням вихідних та святкових днів. Щодо кожної дати визначається, відповідно, година, до якої слід повернути документ.

Процес налаштування термінів книговидачі є дуже гнучким – дати можуть бути змінені у будь-який момент та на всіх етапах видачі, і для цього існує не один спосіб.

Терміни видачі можуть бути змінені відразу при видачі документа окремому користувачу (тоді ж можна додати і будь-яку примітку щодо видачі) або пізніше для окремого примірника чи для всіх виданих примірників.

Крім того, дати видачі та повернення документів у разі необхідності можуть бути змінені бібліотекарем на локальній станції видачі документів іще до їхньої видачі. Такі змінені дати залишаються чинними до кінця дня. Опівночі ж система перерахує терміни видачі відповідно до налаштувань таблиць ALEPH, і зміни на локальній станції не будуть збережені.

Є можливість змінити терміни видачі та повернення для вже виданої групи примірників, що відповідає певним критеріям: примірники певного структурно-підрозділу Бібліотеки; примірники із певним ста-

тусом; примірники, термін видачі яких від певної дати – до певної дати.

Якщо час дії формуляра закінчується раніше, ніж закінчується термін користування документом, система сама відповідно вкоротить його при видачі (вибір у налаштуванні такої дії – за Бібліотекою).

Якщо на примірник є замовлення, термін видачі автоматично скорочується системою на вибраний Бібліотекою період часу або не скорочується взагалі, якщо Бібліотеці це не потрібно.

Видача

Можна вибрати типи обов'язкових перевірок, які буде робити система на різних етапах видачі: при зчитуванні штрих-коду читацького квитка; при видачі документів; при зміні термінів видачі; при подовженні терміну користування (бібліотекарем або читачем через WEB-OPAC); при видачі у читальну залу.

Безпосередньо при видачі система може перевіряти і відображати у вікні інформацію: про користувача – його права взяти примірник, закінчення терміну дії його читацького квитка, щодо блокувань або заборгованостей, стосовно ліміту видач; про примірник – можливості його видачі, наявності замовлень інших користувачів.

Крім того, для бібліотекарів з певним рівнем повноважень є функція «Не зважати», що дає можливість видавати матеріали навіть тоді, коли за якимось із критеріїв примірник виданий бути не може. При цьому користувач теж повинен мати подібне право. Можна обмежувати повторну видачу документів – примірник протягом певного часу після повернення не може бути виданий одному і тому ж користувачу.

Є можливість налаштувати опції видачі (дії, які система може робити під час видачі): відображати примітку циркуляції (наприклад, «Контрольний примірник»); відображати список примірників на бронеполиці для конкретного користувача; відображати повідомлення «На примірник є замовлення»; ідентифікації користувача при видачі йому документа; відображати статус обробки примірника (якщо примірник не в обробці – повідомлення не буде) і т. ін.

Можна вибрати, показувати чи ні список замовлень на примірник при його поверненні – якщо так, то з'явиться вікно зі списком замовлень. При цьому може відбуватися автоматичний вибір та друк листа для першого у списку користувача та друк самого замовлення. Інший варіант – кому надсилати листа вибирає сам бібліотекар.

Існує можливість налаштувати відклик виданих примірників.

Повернення

Як і опції видачі, опції повернення також налаштовуються під потреби Бібліотеки, наприклад, показувати список замовлень на примірник, що повертається; друкувати автоматично замовлення на ксерокс для повернутого примірника; відображати повідомлення про затримку повернення при кожному поверненні чи у кінці сесії із користувачем або не відображати таке повідомлення взагалі.

При кожному поверненні документа відображається інформація про користувача та повернутий ним примірник і завжди видається повідомлення щодо замовленого користувачем іншого примірника, який є для нього на бронеполіці.

Крім стандартних видачі та повернення документів, існують швидкі та офф-лайн книговидача та повернення.

Швидкі видача та повернення

На відміну від стандартних видачі та повернення, швидкі – здійснюються з одного вікна. При цьому бібліографічна інформація щодо примірника, деталі видачі, термін та відомості про користувача не відображаються. За рахунок цього досягається більша швидкість операцій. Доступ до списку користувачів і до будь-якого пошуку примірників відсутній. Система перевіряє, чи є замовлення на примірник, і робить всі визначені для етапу видачі перевірки. Всі інші перевірки не виконуються. Всі операції здійснюються лише на основі ID чи штрих-коду користувача та штрих-коду примірника.

Видача та повернення офф-лайн

Така функція дозволяє здійснювати видачу та повернення матеріалів і зберігати цю інформацію на локальному комп'ютері, коли зв'язок із сервером відсутній. Після того, як зв'язок із сервером відновиться, файл з інформацією надсилається на сервер, система перевіряє всі зазначені у ньому операції і видає про них звіт.

Системою перевіряються: існування примірника; існування користувача; проблеми з поверненням чи видачею (якщо вони неможливі, то з якої причини); скорочення терміну видачі через закінчення строку дії формуляра; чи має повернений примірник замовлення; чи заявлено цей примірник загубленим.

Такі видачу та повернення можливо використувати і на окремій станції, що не є в локальній мережі. Файл здійснених операцій потім імпортується на сервер зі звичайного клієнта системи з будь-якого комп'ютера локальної мережі.

Подовження терміну користування документами

Термін видачі може бути подовжено користувачем через електронний каталог або бібліотекарем у модулі «Книговидача». При цьому система за вибором Бібліотеки може здійснювати такі перевірки:

к о р и с т у в а ч а : чи має він дозвіл на подовження; чи не перевищено максимальну кількість подовжень; чи термін повернення не пізніший за нову дату повернення; чи не заблоковані видачі/подовження внаслідок інших проблем; чи не перевищений ліміт готівки;

п р и м і р н и к а : чи може бути подовжений термін користування ним; чи є на нього замовлення; чи не значиться даний примірник як заборгований.

Якщо з будь-яких причин подовження є неможливим, система відобразить повідомлення з причиною відмови. Якщо подовження відбувається через клієнт-системи, бібліотекар має можливість вибрати

ти – скасувати подовження або ні. Можливе подовження термінів користування групою примірників за певними ознаками через спеціальну утиліту.

Заборгованість та провинності

Основні заходи, що вживаються НБ НаУКМА для контролю за термінами видачі та іншими порушеннями правил Бібліотеки, є блокування та надсилання листів.

Блокування – це відмітки, що проставляються в електронному формулярі користувача – автоматично чи вручну бібліотекарем.

Автоматичне блокування здійснює система при заборгованості користувача – формуляр блокується на термін заборгованості матеріалів. Після закінчення терміну позбавлення права на користування бібліотекою власника формуляра, який порушив правила, система автоматично розблоковує читацький квиток.

Блокування бібліотекарем здійснюється за такі порушення правил користування Бібліотекою:

– брутальна поведінка, ігнорування зауважень, порушення тиші, псування бібліотечного майна – на 1 місяць;

– спроба вносу книги: 1 раз – на 3 місяці, 2 рази – на 1 рік з наступним клопотанням про дозвіл користуватися бібліотекою.

Крім того, боржникам надсилаються електронні листи, про що йшлося вище.

Звіти щодо книговидачі

Існують різні види таких звітів.

Звіти щодо замовлень дають можливість відібрати списки замовлень за певними критеріями і таким чином здійснювати контроль за виконанням замовлень. Крім того, за допомогою таких звітів можна робити певні зміни у системі. Наприклад, звіти щодо документів на бронеполіці можуть не лише включати списки замовлених видань, термін зберігання на бронеполіці яких закінчився, але й видаляти такі замовлення та друкувати замовлення наступного користувача, якщо воно існує. Та якщо з тієї або іншої причини зміни у системі не потрібні, то можна просто отримати список замовлень. Так само з іншими звітами – всі зміни робляться лише за вибором.

Можна отримати звіти щодо невиконаних замовлень, замовлень, для яких термін зацікавленості користувача у примірнику закінчився (чи видалити такі замовлення відразу).

Звіти щодо користувачів та видач дають можливість укласти списки користувачів за певними критеріями і контролювати терміни видачі та заборгованості. Наприклад, можна вибрати список користувачів за критеріями, що включають термін дії читацького квитка, коди блокування, статус користувача, підрозділи Бібліотеки, чи вибрати список книговидач із зазначенням терміну книговидачі, статусу користувача та примірника, підрозділу Бібліотеки.

Звіти щодо примірників також дозволяють укласти списки за певними критеріями: примірники висо-

кого попиту (за певною кількістю замовлень), список примірників, котрі було заявлено як втрачені чи повернені.

Статистичні звіти дають цілісне уявлення про кількість книговидач, користувачів тощо за певний період роботи Бібліотеки.

Зовнішній вигляд усіх таких списків легко редагується. Як і для редагування листів, потрібні лише початкові знання xml/xsl. Друк усіх списків може відбуватися або автоматично, у визначений для цього час, або просто у будь-який момент, коли у них є потреба.

Та найголовнішим у впровадженні автоматизації книговидачі в НБ НаУКМА є перспективи розвитку. Найближчим часом планується ввести послугу бронювання матеріалів не лише на конкретний день, але й на певні години, та замовлення на ксерокопіювання конкретних сторінок із видання. Система ALERH 500 надає ще багато можливостей, які потрібно вивчати та запроваджувати для більших зручностей у відносинах та співпраці користувача і бібліотеки й бібліотеки і користувача.

ФАХОВІ БІБЛІОТЕЧНІ ВИДАННЯ

МОДЕРНИЙ ФАКТ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ «ЧАСОПИСНОЇ НАУКИ»

У статті висвітлено історію створення і розкрито зміст фахового часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Проаналізовано тематику періодичного видання. Вказано на його особливу роль у соціальній і когнітивній інституалізації вітчизняної науки про документ.

НЕВІД'ЄМНОЮ умовою інституалізації будь-якої науки є наявність мережі фахових видань, що забезпечує наукову спільноту комунікацією, так необхідною для оперативного обміну інформацією, її актуалізації, міграції ідей. Подією для вітчизняного документознавства стала поява у лютому 2004 р. першого номера щоквартальника «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».

Видання засновано Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв (ДАКККіМ) – вищим навчальним закладом, що віддавна зарекомендував себе як потужний науковий центр, одна із провідних освітніх інституцій підготовки фахівців за напрямом «Документознавство та інформаційна діяльність». Назва видання чітко вказує на наукові пріоритети його засновника, для котрого існування подібного журналу є конче необхідною умовою розвитку «часописної науки» (за Л. Флеком) у сфері дисциплін документально-комунікаційного циклу.

Творити часопис взялася редакційна колегія, до складу якої ввійшли знані науковці у сфері документознавства і суміжних галузей знання – архівознавства, бібліотекознавства, книгознавства, інформології, бібліографознавства тощо, котрі вивчають інформацію як соціальне явище, форми її побутування, особливості реалізації функційного призначення. Задля успішного здійснення науково-видавничого проекту фахівці об'єдналися в редакційну раду з дорадчими повноваженнями і редакційну колегію, котрі відповідають за якість друкованого продукту. Серед відомих імен, що означили престижність щоквартальника, – М. Слободяник (головний редактор), Г. Боряк, Л. Вовк,

М. Євтух, В. Ільганаєва, **В. Бездрабко**, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, М. Ларін, І. Матяш, М. Проценко (відповідальний секретар), О. Путро, О. Семашко, А. Соколов, Ю. Столяров, Л. Філіпова, А. Чачко. Зарубіжні та вітчизняні вчені, представники різних наукових шкіл відповідально поставилися до наповнення часопису актуальними дослідженнями, що потребують нагального висвітлення та обговорення для підтвердження тягlosti непересічних наукових тем і продукування новітніх оригінальних напрямів їхнього розгортання.

Програмні завдання часопису редакція виклала у першому його числі, де зазначалося, що мета нового фахового видання – «комплексне відображення споріднених проблем розвитку бібліотекознавства, документознавства, інформології та висвітлення теоретичних засад цих наук і їх впливу на практику» [19, 7]. Мета окреслила пріоритетну проблематику часопису: питання інтеграції наук документально-комунікаційного циклу; аналіз спільного і особливого у теоретико-методологічних засадах бібліотекознавства, документознавства, інформології; комплексні міждисциплінарні проблеми методології та методики наукових досліджень; формування і забезпечення збереження документальних фондів; інформатизація бібліотек та інших документально-інформаційних систем, документаційне забезпечення управління [19, 7]. Цим завданням підпорядковуються редакційні статті на гостроактуальні теми, котрі визначають головну сюжетну лінію номера, розмаїття тематики студій зовнішніх дописувачів, рецензії на літературні галузеві новинки, хронікальні нотатки про захист дисертацій тощо.

Фаховий формат видання і науковий статус, тонке розуміння призначення часопису зумовили обґрунтовано розширене, докладне й перспективне представлення різнобічності об'єктно-предметної сфери журналу – бібліотекознавства, документознавства, інформології. Після тривалого пошуку найприйнятнішої внутрішньої структури щоквартальника нині вона має такі позиції: «Сторінка головного редактора», «Офіційні документи», «Документознавство», «Архівознавство» (або ж «Документознавство та архівознавство»), «Морально-етичні проблеми науки», «Інформологія», «Бібліографознавство», «Бібліотекознавство та інформаційна діяльність», «Професійна освіта», «Інформаційні технології», «Історичні дослідження», «Персоналії», «Події та факти наукового життя», «Школа молодого дослідника», «Захист дисертацій», «Відомості про авторів» та ін. Зауважимо, що рубрикація часопису не є сталою, а залежить від наповнення редакційної теки та ідейного спрямування, пріоритетного окреслення того чи іншого номера. Незважаючи на це, відзначимо високий рівень гармоніювання рубрик поміж собою, що простежується в їхній тематичній зовнішній супорядності.

Вже перший рік існування видання чітко визначив основні його риси: 1) проблемно-дискусійну форму подання наукових студій; 2) переважання міжгалузевих досліджень; 3) пропагування новітніх науково-технологічних підходів провадження розробок; 4) актуалізацію наукових проблем у контексті фахової підготовки студентів; 5) пріоритетність дисциплін документально-комунікаційного циклу; 6) врахування інформаційного контексту; 7) тезаурусну пов'язаність з іншими подібними виданнями – «Студіями з архівної справи та документознавства», «Вісником Книжкової палати», «Бібліотечною планетою», «Вісником Харківської державної академії культури», «Науковими працями Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського», «Вісником Львівського університету» (сер. «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології») та ін.

Відразу окреслилося коло авторських колективів, що долучилися до становлення часопису. Це, передусім, учені ДАКККіМ, Київського національного університету культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Державного комітету архівів України, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Рівненського державного гуманітарного університету, Московського державного університету культури і мистецтв, Російського державного гуманітарного університету й інших вітчизняних і зарубіжних освітніх закладів, провідних галузевих та академічних інституцій, що активно досліджують документознавчу і дотичну до неї проблематику.

Старання редакційної колегії щодо розширення кола автури за рахунок зарубіжних учасників увінчалися успіхом. І вже перші номери щоквартальника містили розвідки вчених Литви, Російської Федерації, ФРН, США. Це доводить не лише дієдатність редколегії, але й свідчить про цікавість до видання за межами України, що можливо лише за умови вартісного наукового продукту. Тісна співпраця на ниві «часописної науки» представників різних наукових течій і шкіл привела до всебічного плекання розвою новітніх ідей з історії, теорії, практики документознавства та суміжних галузей знань, розвитку їхнього когнітивного й соціального рівнів, підтримки професійного діалогу, обміну думок, об'єктивізації істини через розмаїття суджень.

Активними дописувачами часопису є Я. Чепуренко, В. Рудюк, С. Кулешов, М. Слободяник, Г. Швецова-Водка, Г. Ковальчук, І. Матяш, Ю. Палеха, Є. Плешкевич та інші знані фахівці у сфері документознавства і споріднених, суміжних галузях знань [1–17, 25–30]. Загальний образ автора журналу виглядає так: високий рівень освіченості, фахової підготовки, активна громадська й педагогічна позиція, тривалий досвід участі у розвиткові «часописної науки».

Найбільшою часткою студій від редакційної колегії відзначився незмінний головний редактор журналу – доктор історичних наук, професор, директор Інституту державного управління та інформаційної діяльності ДАКККіМ М. Слободяник. Відомий учений, організатор науки виступив ініціатором і провідником ідеї нового видання в життя. Він – автор передовиць часопису, які визначають пріоритети розроблення теоретичних питань наук документально-комунікаційного циклу, їхньої органічної апробації у сфері практичної роботи з документами, соціальних комунікацій [18–23]. Передові статті М. Слободяника чітко репрезентують читацькій аудиторії значеннєві межі часопису – ті, що відбулися, і котрі мають окреслитися завдяки розв'язанню науковою спільнотою найактуальніших завдань бібліотекознавства, документознавства, інформології.

Найактивніші «зовнішні» дописувачі часопису, тобто ті, хто не є членом редакційної колегії чи ради, – це І. Петрова, Є. Плешкевич, В. Рудюк, Я. Чепуренко, котрим належить оперативне розроблення архівознавчої й документознавчої проблематики переважно прикладного значення.

Від моменту заснування періодичного видання редакційна колегія цілеспрямовано ставила собі за мету розглядати «широке коло теоретико-методологічних та історичних проблем документознавства», котрі сприятимуть «розв'язанню дискусійних проблем сучасної документології та основних напрямів документознавства: теорії документальних комунікацій; теорії документних потоків; документного фондознавства; електронного

документознавства; управлінського документознавства; теорії та історії діловодства» [19, 8].

Станом на 01.01.08 авторами видання стало 28 осіб, котрим належить 45 публікацій, що становить близько 20% від загальної кількості публікацій. Це пояснюється полірубрикацією журналу, що сприяє пропорційному розпорощенню матеріалів по рубриках. Уміло komponуючи у межах рубрики матеріали, редакційній колегії вдається доречно формувати «порядок денний» часописного наукового форуму із питань, що стосуються історії, теорії документів, документальної комунікації, діловодства, архівістики й інших дисциплін, документального забезпечення діяльності установ, упровадження новітніх інформаційних технологій; документознавства як науки і навчальної дисципліни.

Якісний аналіз тематики рубрики «Документознавство та архівознавство» («Документознавство») дає підстави для висновку щодо сконцентрованості більшості дописувачів часопису на вивченні вузлових практичних питань, пов'язаних із апробацією теоретичних (теоретико-фундаментальних і теоретико-прикладних) знахідок, досягнень, вивченням зарубіжного та вітчизняного досвіду у сфері керування документальними процесами, методикою й методологією документознавчої науки (питома вага розвідок теоретичного змісту складає 40%, історичного – 30%, науково-технологічного – 30%). Важливим чинником популярності прикладної тематики у журналі є, на нашу думку, включення до його проблематики таких тем, як: необхідність адаптації інформаційних ресурсів до сучасних умов побутування, впровадження новітніх технологій у роботі з документами, забезпечення їх розповсюдження, функціонування та зберігання.

Частка історичних і теоретичних праць приблизно однакова. Якщо говорити про історичні праці з документознавства та споріднених і суміжних із ним галузей знань, то здебільшого – це статті, що розкривають діяльність провідних академічних, галузевих наукових і освітніх установ, пов'язаних із провадженням фахових студій, історіографічним аналізом основних тенденцій розвитку наук документально-комунікаційного циклу, а також конкретні студії, котрі стосуються історії найважливіших, ключових питань – термінології, уніфікації, класифікації документів тощо. Дослідження теоретичного характеру вказують на тяглість класичних проблем кожної науки – її мови, визначення об'єкта й предмета, змісту, окреслення основних напрямів і завдань, методології, прогнозування перспективи та чинників її розвитку тощо.

Відзначимо також і підтримку шоквартальником актуальних наукових дискусій (наприклад, Є. Плешкевича і С. Кулешова, М. Слободяника та Ю. Столярова), раціонально виважене обстоювання власної позиції й репрезентацію іншої думки, переконання, як у випадку з обговоренням змісту

документознавства та документології, тим самим – плекання неоднозначності істини – важливої ознаки розвитку науки у відкритому суспільстві [4; 14; 23; 24].

Загалом маємо вказати на вельми високий науковий рівень статей рубрики «Документознавство та архівознавство» («Документознавство»). Новизна, актуальність, оперативність надходження до читача, релевантність (спрямованість на відносно стабільну читацьку аудиторію), культура вживання професійної лексики, термінології наук, репрезентованих у назві видання, – такі основні риси шоквартальника, що вигідно виділяють часопис з-поміж йому подібних.

Помітною ознакою професійності видання є високий рівень оформлення бібліографічного опису, блоку посилань і цитат, які вдало відтінюють контури проблем, на яких сфокусовано увагу дослідників, демонструють міграцію ідей, підтримують авторство тих чи інших міркувань тощо.

Дослідження часопису, аналіз його форми і змісту, відстеження схеми взаємодії між редакційною колегією та автурою, читачем на рівні журналу – наука – аудиторія споживачів дають підстави для висновку про важливе значення цього видання для розвитку документознавства й споріднених і суміжних наук. Часопис став ефективним засобом комунікації різних наукових вітчизняних та зарубіжних шкіл задля успішного розгортання сутнісно-орієнтуючого, наукового пошуку, досягнення конкретних результатів, інформування про труднощі і творчі здобутки наук документально-комунікаційного циклу. Відображаючи рівень сучасного гуманітарного знання, шоквартальник виступає міждисциплінарним виданням, що координує діяльність і взаємодію спеціалістів найрізноманітніших сфер науки, дотичних до бібліотекознавства, документознавства, інформології. Часопису вдалося стати фактором формування у своїх читачів особливого соціально-психологічного відчуття причетності до розвитку науки. Яскравим підтвердженням цього слугують бажання читачів стати його дописувачами, цитувати автуру, посилатися на опубліковані матеріали, заперечувати чи підтримувати оприлюднені ідеї, сприяти діалогу небайдужих до науки.

За час свого існування видання виправдало надії, що на нього покладалися. Часопис ознаменував новий етап в історії «документознавчої часописної науки» в Україні, а з огляду на географію учасників творення й розповсюдження шоквартальника – і за кордоном.

Список використаної літератури

1. Ковальчук Г.І. Книжкове пам'яткознавство // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 4. – С. 28–32.
2. Ковальчук Г.І. Правове поле України щодо роботи з книжковими пам'ятками // Там само. – 2004. – № 1. – С. 50–57.

3. Кулешов С.Г. Історичні передумови уніфікації документів // Там само. – 2004. – № 1. – С. 42–45.
4. Кулешов С.Г. Некоторые размышления по поводу статьи Е.И. Плешкевича «Становление и развитие протокоментных коммуникаций» // Там само. – 2006. – № 3. – С. 65–71.
5. Матяш І.Б. Архівна та рукописна україніка : зміст та обсяг поняття, проблема інкорпорації до національного архівного фонду України (на прикладі архівів Канади) // Там само. – 2007. – № 1. – С. 17–46.
6. Матяш І.Б. Десятиліття установи – не ювілей, а привід для роздумів // Там само. – 2005. – № 1. – С. 10–19.
7. Матяш І.Б. Міжнародний «відкритий» конгрес архівів у Відні // Там само. – 2004. – № 3. – С. 61–66.
8. Матяш І.Б. Сучасна українська архівістика : організація, проблеми, завдання // Там само. – 2004. – № 1. – С. 45–50.
9. Палеха Ю.І. Визначення і структура культури діловодства як механізму управління // Там само. – 2004. – № 4. – С. 40–43.
10. Палеха Ю.І. До історії організації діловодства в державному апараті Директорії // Там само. – 2004. – № 3. – С. 66–68.
11. Палеха Ю.І. Культура діловодства. Постановка проблеми та шляхи реалізації // Там само. – 2005. – № 3. – С. 34–39.
12. Плешкевич Е.А. Бездокументарный документ : начало нового этапа в развитии коммуникаций // Там само. – 2007. – № 1. – С. 46–49.
13. Плешкевич Е.А. Современные проблемы документоведения : обзор в преддверье юбилея // Там само. – 2006. – № 4. – С. 25–37.
14. Плешкевич Е.А. Становление и развитие протокоментных коммуникаций // Там само. – 2006. – № 2. – С. 65–71.
15. Рудюк В.В. Класифікація електронних документів ФРН // Там само. – 2005. – № 3. – С. 26–34.
16. Рудюк В.В. Критерії класифікування електронних ділових документів : сучас. тенденції та перспектив. схеми // Там само. – 2006. – № 3. – С. 54–61.
17. Рудюк В.В. Періодизація розвитку електро-

- ної документації у ФРН // Там само. – 2005. – № 2. – С. 13–16.
18. Слободяник М.С. Деякі підсумки і плани на 2007 рік // Там само. – 2007. – № 1. – С. 4–5.
19. Слободяник М.С. Концепція та пріоритетна проблематика журналу // Там само. – 2004. – № 1. – С. 7–8.
20. Слободяник М.С. Рік минулий – рік новий // Там само. – 2005. – № 1. – С. 4–5.
21. Слободяник М.С. Рік минулий – рік прийдешній // Там само. – 2006. – № 1. – С. 4–5.
22. Слободяник М.С. Бібліотечна справа України : стратегічні напрями прориву // Там само. – 2007. – № 4. – С. 4–6.
23. Слободяник М.С. Размышления о несостоявшейся дискуссии // Там само. – 2007. – № 4. – С. 33–36.
24. Столяров Ю.Н. О месте под солнцем и борьбе за научную истину (в продолжение одной дискуссии) // Там само. – 2007. – № 4. – С. 28–33.
25. Чепуренко Я.О. Документні ресурси Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів України // Там само. – 2005. – № 3. – С. 15–26.
26. Чепуренко Я.О. Документні ресурси інституту президентства : становлення і розвиток в Україні // Там само. – 2005. – № 1. – С. 6–10.
27. Чепуренко Я.О. Офіційні видання в системі інформаційних ресурсів органів державної влади (зарубіжний досвід) // Там само. – 2004. – № 4. – С. 13–23.
28. Чепуренко Я.О. Система електронних інформаційних ресурсів органів державної влади: становлення та розвиток // Там само. – 2004. – № 2. – С. 58–65.
29. Швецова-Водка Г.М. Місце документознавства в системі наук // Там само. – 2004. – № 4. – С. 6–10.
30. Швецова-Водка Г.М. Українська книга 1917–1921 рр. у бібліографічних покажчиках // Там само. – 2004. – № 2. – С. 65–69.

ВІТАЄМО!

Ось уже п'ять років виходить у світ журнал Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв „Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія”. За цей короткий час видання стало одним із авторитетніших наукових джерел із зазначених у його назві дисциплін, і кожний його новий номер із нетерпінням очікують бібліотечні науковці і фахівці.

Чим відрізняється журнал від решти подібних? На наш погляд, рідкісним сполученням наукового академізму, ґрунтовності і одночасно проявом творчої самобутності кожного дослідника. Не випадково наукові дискусії, публікація статей із принципово різними підходами до предметів вивчення бібліотекознавства, книгознавства і документознавства стали характерною ознакою часопису. Його авторами є вчені не тільки з України, а й з близького та далекого зарубіжжя – від Росії до Китаю і США.

Інтенсивність наукового пошуку, прагнення до знайдення нестандартних шляхів розвитку стали гаслом журналу і його незмінного головного редактора – доктора історичних наук, професора, директора Інституту державного управління та інформаційної діяльності ДАКККІМ Михайла Семеновича Слободяника.

Від щирого серця вітаємо наших колег і друзів із знаковою датою та бажаємо їм багатьох майбутніх п'ятиріч творчості, лідерства у розповсюдженні професійних знань, здоров'я та особистого щастя.

**Національна парламентська бібліотека України
Журнал „Бібліотечна планета”**

КНИГА РОКУ Бі-Бі-Сі–2008

НАПРИКІНЦІ 2008 року Українська служба Бі-Бі-Сі оприлюднила імена номінантів конкурсу «Книга року Бі-Бі-Сі». До п'ятірки фіналістів увійшли: Михайло Бриних із книжкою «Шахмати для дибілів» (видавництво „Факт”); Леся Воронина – «Нямлик і балакуча квіточка» (видавництво „Грані-Т”); Люко Дашвар – «Молоко з кров'ю» (видавництво „Клуб Семейного Досуга”); Лариса Денисенко – «Сарабанда банди Сари» (видавництво „Нора-друк”); Марія Матіос – «Москалиця. Мама Маріца, дружина Христофора Колумба» (видавництво „ЛА Піраміда”). Членами журі, експертами були Богдан Бенюк, Андрій Куликов, Ольга Герасим'юк і Марічка Бурмака.

Про фіналістів.

Назва книги М. Бриниха «Шахмати для дибілів» пишеться саме так: «шахмати», а не шахи, і «дибіли», а не дебіли (роман написано вишуканим, артистичним, постмодерністичним суржиком). Як зазначив автор, це «роман-виховання, <...> він не стільки про шахи і дебілів, скільки про боротьбу між добром і злом». Всі герої, як зізнається сам Бриних, є частинками його власного «Я».

«Нямлик і балакуча квіточка» Л. Ворониної – перша книга для дітей, яка брала участь у конкурсі. Це вже другий твір про веселі пригоди чарівних істот – нямликів, які живуть у стінах наших із вами будинків і виростають до розміру людських дітей, якщо поїдять манної каші. Хитра реклама манки – лише одна з приваб цієї книги. Ось друга: її героїня – дівчинка Олянка – навчається допомагати слабким і захищати тих, хто потребує допомоги, а також веселитися зі своїм другом, нямликом Буциком. І третя – дорослі тепер також дізнаються, чому насправді в кранах немає води: це через Привида Здичавілого Сантехніка.

«Молоко з кров'ю» – друга книга журналістки і сценаристки Ірини Чернової, яка пише під екзотичним псевдонімом Люко Дашвар. Херсонка Ірина Чернова (зараз вона живе в Києві) в побуті спілкується переважно російською мовою, але українською написала вже другу книгу. «Поклик крові», – каже вона. Письменниця ніколи не жила в селі, хоча описує його зі знанням і любов'ю. Те, що авторка – сценарист, видно з майстерних діалогів, по-кіношному стислих характеристик героїв і напруженої дії. Драматичність «Молока з кров'ю» незвична для української літератури новітніх часів. Сюжетність, чи радше її відсутність, не раз було названо проблемою сучасних авторів. Але в цій книзі подій досить на цілий телесеріал. Напруженість сюжету, коли книжку неможливо відкласти вбік, відзначили й деякі експерти конкурсу.

«Сарабанда банди Сари» Л. Денисенко – книга весела. Сарабанду в своїй квартирі одного дня чує герой Павло, який ні сном, ні духом не відає, що родичі його коханої Сари (а та у відражденні й не відповідає на дзвінки) переїхали до нього пожити, поки у них ремонт. Нестерпний вундеркінд Мілік і його батько ГеСтаПо (і пес) окуповують його життя, грають на його піаніно Генделя, годують його з судочків, і врешті він не знає, на якому він світі. Це все треба витримати заради кохання – але як?

Ось враження одного із експертів – Марічки Бурмаки: «Цю книжку я читала в такій ситуації – моя машина була на

ТЕО, і я вирішила поїхати з Подолу в центр на 18-му тролейбусі, світило сонце, я закомпостувала талончик ідесь на сторінці десятій почала голосно сміятися. Сюжет у цій книжці не має надто великого значення. Це – смачний текст. Тобі стає смішно, як Лариса Денисенко пов'язує фрази між собою, ти пізнаєш себе в цих ситуаціях, і тобі в принципі неважливо, чим це закінчиться, просто смішно читати. У нас дуже мало такої літератури, яку просто смішно читати».

Л. Денисенко дуже плідна авторка, а ще до того – телеведуча каналу «1+1» і практикуючий юрист. Її твір «Танці в масках» увійшли до «П'ятірки року Бі-Бі-Сі–2008».

Книга М. Матіос «Москалиця. Мама Маріца, дружина Христофора Колумба», мабуть, знайома багатьом шанувальникам української літератури. Видано її було накладом близько 25 тис. примірників і кілька тисяч із них розкупили одразу ж на Львівському форумі видавців. Видавництво «Піраміда» прорекламувало «Москалицю» на зовнішніх носіях у Львові, також чи не вперше в українській літературі. Твір сповнений драматичних перепадів, щастя, горя й неймовірного кохання між чоловіком і жінкою.

Ольга Герасим'юк так сказала про цю книгу: «Я її з великим задоволенням тримала в руках, а це дуже важливо, щоб книжку було зручно, приємно тримати. Вона зроблена дуже цікаво: вона починається з двох боків. Гарні ілюстрації. Ця книжка написана поетесою. Мені, очевидно, вона дуже близька. Я завжди думала, що полтавські жінки дуже містичні, ми всі собі щось ворожимо, і я думала, що це магія полтавського життя, і коли я почала читати Марію Матіос, я відчула, що напевно усі ми, жінки, з якогось іншого світу, ми інші... Не кращі за чоловіків, але інші. У неї я дістала багато знань, яких не мала раніше».

Інша книга М. Матіос – «Майже ніколи не навпаки» – увійшла до «П'ятірки року Бі-Бі-Сі» 2007 року.

Вручення премії Бі-Бі-Сі відбулося 19 грудня у Києві. Лауреатом конкурсу стала книга Люко Дашвар «Молоко з кров'ю». Премію в 11 тис. грн. вручив Посол Великої Британії Лі Тернер, який зазначив, що конкурс Бі-Бі-Сі – це «шанс подивитися на наше минуле, сьогоднішня і майбутнє крізь призму літератури і, можливо, щось змінити».

П'ятірка фіналістів отримала «знак якості Бі-Бі-Сі» – стікери-наліпки на книжки з логотипом Бі-Бі-Сі й написом «П'ятірка року 2008». На наліпці переможця премії написано «Книга року Бі-Бі-Сі 2008». Це допоможе тим із читачів української книжки, які довіряють вибору Бі-Бі-Сі, легше зорієнтуватися у книгарнях. Адже, попри деякі нарікання, українських книжок зараз виходить достатньо, аби потребувати якогось орієнтиру. Ось Українська служба Бі-Бі-Сі в міру своїх сил і за допомогою експертів – членів журі і спробувала його надати.

Підготував **Ю. Ворона**
за матеріалами сайту:

http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/story/2008/12/081219_book_result_kk.shtml.com

МОДЕЛЬ ВТОРИННОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті розкривається усталена в Україні система створення і зберігання вторинних документів з історії України, зокрема, бібліографічних посібників та архівних довідників, із врахуванням класифікаційних та відомчих аспектів, та пропонується модель функціонування вторинної документальної інформації з вітчизняної історії у даному джерельному комплексі

АНАЛІЗ основних історіографічних концепцій періоду незалежної України показує, що нинішній етап розвитку української історіографії та створення наукової історії України характеризується дослідженнями на монографічному або узагальнюючому рівнях усіх періодів українського етногенезу та державотворення, опрацюванням вузьких місць, недостатньо вивчених проблем, залученням нових джерел або нового прочитання існуючих [1]. Підсумки здійснених раніше наукових розвідок з питань інформаційно-бібліографічного забезпечення історичної науки в нашій країні, про які вже йшлося у минулих публікаціях [2-6], свідчать, що джерельна основа таких досліджень – безцінні документальні ресурси архівів та бібліотек України – й досі використовується не зовсім ефективно. Отже, оптимізація відображення цих ресурсів у таких важливих інформаційних виданнях, як бібліографічні посібники і архівні довідники (далі – БП і АД), підготовка сучасних методик їхнього науково-інформаційного опрацювання залишаються насущними завданнями сьогодення.

Наприклад, М. Васильченко, підтримуючи у своїй статті нашу тезу про стихійне формування потоку вторинних документів історичної тематики в країні [7, 134], висуває ідею створення єдиної інформаційно-аналітичної системи (далі – ІАС) історичних наук в Україні, розглядає математичні моделі дослідження галузевого документального потоку (далі – ДП) з історії та пропонує один із варіантів створення мережевого комп'ютерного проекту з робочою назвою „Історична наука в Україні” («Кліо-Україна»). На жаль, у цій публікації дослідник не конкретизує шляхи практичної реалізації свого проекту, подаючи лише загальну схему функціонування ІАС «Кліо-Україна» [7, 135]. М. Васильченко, зокрема, відзначає, що одним із найскладніших завдань, вирішення якого дозволить значно поліпшити вивчення, використання та функціонування галузевого ДП з історії, є створення бібліографічної бази даних відповідно до єдиних критеріїв внесення інформації за спеціальним універсальним рубрикатором, побудованим із врахуванням специфіки історичних праць та історичного пізнання [7, 136].

Спроба практичної реалізації саме такого завдання була здійснена нами на одному з етапів дослідження, апробація методологічних і технологічних аспектів якого вже відбулася на одній із науково-практичних конференцій [5]. На нашу думку, забезпечити оптимальний пошук документів з будь-якого напрямку історичних досліджень можна лише за умови об'єднання інформації

про БП і АД в єдиний комплекс, тобто створення своєрідної мета-бібліографії та розкриття її змісту на основі новітніх технологій. Зауважимо, що поняття „метабібліографія” ще не стандартизовано і не зафіксовано у вітчизняних термінологічних словниках, однак сьогодні теоретики і практики все частіше вживають саме цей термін, коли йдеться про бібліографію бібліографії, яка має ще назву „бібліографія другого ступеня” [8-10].

Метою даної статті є висвітлити загальний стан відображення документальної інформації у БП з історії України і АД періоду 90-х років ХХ ст. – поч. ХХІ ст., запропонувати сучасну модель функціонування вторинної документальної інформації з вітчизняної історії у даному джерельному комплексі.

Об'єктом розгляду у нашому дослідженні є інформаційні видання – БП з історії України і АД періоду 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. Предметом – основні структурні аспекти моделі вторинної документальної інформації з вітчизняної історії, які безпосередньо віддзеркалені у класифікаційних формах – схемі для бази даних про БП з історії України та АД і побудованій на основі їхнього аналізу таблиці (див. с. 24).

Виявлення матеріалів для джерельної бази розвідки здійснювалося шляхом перегляду державних реєстраційних БП Книжкової палати України; сайтів, каталогів, поточних та ретроспективних БП вітчизняних наукових бібліотек і наукових установ. Зокрема, відомості про архівні довідники звірялися з найбільш вичерпним на сьогодні джерелом – ретроспективним БП „Видання державних архівних установ України. 1991–2006” [11].

Одним із головних завдань було систематизування масиву виявлених за означений хронологічний період БП і АД, тобто визначення структури класифікаційної схеми, за якою в автоматизованому режимі мала створюватися бібліографічна база даних (далі – БД) цього комплексу джерел. Технологія моніторингу галузевого документального потоку передбачає процес індексування – подання результатів аналізу документа елементами інформаційної чи природної мови (переважно іменника чи іменного словосполучення) або класифікаційного індексу. Головні терміни індексування було визначено на одному з етапів вивчення – за результатами аналізу тематичних та інших характеристик виявлених БП і АД.

О. Політова

Для внутрішньої класифікації історичних знань теоретики історичної науки вживають різні критерії – просторово-географічні, хронологічні, сфери суспільного життя і людської діяльності, об'єкти і методи історичного пізнання тощо [12, 19]. На наш погляд, концептуальні питання відтворення моделі функціонування вторинної документальної інформації з вітчизняної історії у БП та АД мають нерозривно пов'язуватися зі схемою структури історичної науки, домінуючим для якої є предметно-пізнавальний підхід [12, 20-21].

Сьогодні конкретні завдання динамічного спостереження за розвитком наукових досліджень вирішуються шляхом класифікації тем проектів за заданим рубрикатором або через класифікаційну схему [13, 109]. Термін „рубрикатор” у ДСТУ 2398-94 „Інформаційні мови. Терміни та визначення” формулюється як „систематизований перелік найменувань об'єктів, кожному з яких, у відповідності, надано індивідуальний індекс (код)” [14, 71]. Загалом нами виділено чотири основні підсистеми у системі бібліографічних і архівних джерел документальної інформації з історії України:

1. Загальні питання вітчизняної історії.
2. Посібники з окремих тем і періодів вітчизняної історії.

3. Бібліографії, присвячені вітчизняним історикам.
4. Архівні довідники.

У першій підсистемі визнано доцільним згрупувати документи таким чином:

- 1.1. БП загальноісторичного характеру.
- 1.2. Бібліографії видань наукових установ, ВНЗ.
- 1.3. Показчики змісту періодичних видань.
- 1.4. Бібліографії з історіографії, джерелознавства і спеціальних історичних дисциплін.
- 1.4.1. Бібліографія історичної бібліографії.

Наведений варіант групування БП дозволяє систематизувати, порівняти, зв'язати посиланнями різні види джерел, що вміщують вторинну документальну інформацію із загальних питань вітчизняної історії, в тому числі АД.

Для аналізу створеної нами за допомогою програмного забезпечення системи ІРБІС бази даних БП з історії України і АД періоду 90-х років ХХ ст. – поч. ХХІ ст. застосовувалися такі види пошуку: за автором, колективним автором, за заголовком, роком видання, за індексом класифікаційної схеми, за персоналією, географічною ознакою, ключовими термінами. Наприклад, режим пошуку за автором показав, що серед авторів-укладачів, наукових редакторів БП і АД означеного періоду є відомі історики, бібліографи, архівісти: Г. Боряк, Б. Грановський, Н. Дехтярьова, Л. Дубровіна, Я. Ісаєвич, С. Кульчицький, І. Матяш, О. Онищенко, В. Омельчук, Г. Папакін, Р. Романовський, В. Смолій, В. Ярошик та ін.

Застосування пошуку за ознакою „Колектив” дало можливість отримати перелік усіх установ і ор-

ганізацій, що випускали БП і АД у досліджуваній період, причому з показниками кількості цих видань. З'ясувати, які роки в цей період були найпродуктивнішими, допоміг режим пошуку „Рік видання”, ці дані було використано при визначенні загальної динаміки випуску БП і АД.

Враховуючи пріоритетність у кожному документі його інформаційної складової, семантичних ознак, детальніше зупинимося на використанні режиму пошуку за індексом наведеної на початку даного підрозділу класифікаційної схеми нашої БД.

Наприклад, друга підсистема «Посібники з окремих тем і періодів вітчизняної історії» дозволяє отримати весь перелік тематичних БП і АД – віддзеркалення підсистеми, де згруповано вторинні галузеві джерела, які диференційовані за змістовною ознакою. Домінування територіальних аспектів у змістовному наповненні складових цього найбільшого розділу дало підстави для побудови наступної ієрархії у структурі цієї частини вторинної документальної інформації з вітчизняної історії:

2.1. Історичне краєзнавство. Загальні праці.

2.1.1. Історія окремих регіонів.

2.1.1.1. Історія міст і сіл.

2.1.1.2. Історія установ, підприємств, організацій.

Тобто, застосування відомого принципу – від загального до конкретного – дозволяє оптимально згрупувати інформаційні видання історико-краєзнавчого спрямування. Такий підхід, зокрема, рекомендується для групування показників краєзнавчих бібліографічних посібників і в останньому виданні підручника з бібліотечного краєзнавства Н. Кушнарєнко [15, 297].

У третій підсистемі – «Бібліографії, присвячені вітчизняним історикам» – знаходяться відомості про БП і АД, які висвітлюють різні аспекти життя і діяльності цих діячів. Безумовно, у цьому випадку доцільно використати режим пошуку „Персоналія”.

У створеній БД усі зареєстровані вторинні документи взаємопов'язані між собою однією або кількома ознаками: тематикою, цільовим призначенням, формою носія інформації, місцем походження та ін. У процесі аналізу статистичні обрахунки велися в різних джерельних комплексах із врахуванням тематичного спрямування кожного включеного у джерельну базу БП і АД. Сформована нами база даних виданих друком у 90-ті роки ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. БП з вітчизняної історії та АД має необхідні риси якісної бібліографічної моделі галузевого документального потоку вторинного рівня. Тож, класифікаційну схему цієї метабібліографії з історії України пропонується розглянути як підґрунтя для розробки сучасної моделі функціонування вторинної документальної інформації відповідно до її жанрово-видових і предметно-тематичних ознак.

Схематично таку модель подано в таблиці, де по вертикалі представлені головні установи, що вида-

ють БП і АД, а по горизонталі – жанрово-тематичні блоки, в які об'єднано названі галузеві джерела вторинного рівня згідно з ієрархією присвоєних їм класифікаційних індексів.

У процесі систематизації БП з історії України та АД нами враховувалися різні чинники, що впливають на віднесення того чи іншого джерела до певної структурної групи, в тому числі й ті, що пов'язані із сукупністю всіх ланок організації науково-дослідної роботи в галузі вироблення та збагачення історичного знання: наукові установи, історичні факультети і кафедри історії ВНЗ, науково-допоміжні установи й видання (історичні журнали), громадський сектор науки [12, 22].

Як видно з узагальнених у таблиці даних, провідною установою у підготовці вторинної документальної

інформації з вітчизняної історії є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України.

Серед наукових установ НАН України, які випускали БП і АД у період 90-х рр. ХХ ст. – на поч. ХХІ ст., – Інститут археології, Інститут української археографії і джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, Інститут українознавства ім. І. П. Крип'якевича та ін., проте чільне місце належить Інституту історії України. Саме ця установа представлена у переважній більшості жанрово-тематичних блоків таблиці.

Також у ній ілюструється ступінь участі установ національної системи науково-технічної інформації

Таблиця

Модель функціонування вторинної документальної інформації з історії України в БП і АД¹

Установи	БП з історії України											АД	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.4.1	2	2.1.1	2.1	2.1.1.1	2.1.1.2	3	4	
Книжкова палата України	+	+	+			+			+	+	+		
НБУ ім. В.І. Вернадського	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	
ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»	+	+	+		+	+				+			
ЛННБ ім. В. Стефаника	+	+	+	+		+		+	+	+	+	+	
ХДНБ ім. В. Короленка	+	+	+	+		+		+	+	+	+		
ОДНБ ім. М. Горького		+	+			+		+	+	+			
ОУНБ	+		+			+	+	+	+	+	+		
Державна історична бібліотека України	+	+		+	+	+	+		+	+			
Ін-ти НАН України: Ін-т археології; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т політич. і етнонаціональних досліджень; Центр пам'яткознавства, УТОПІК та ін.	+	+	+	+		+		+		+	+	+	
Ін-т історії України НАН України	+	+	+	+		+	+		+	+	+	+	
УНДІАСД	+	+	+	+		+			+	+	+	+	
Ін-т пам'яткоохоронних досліджень	+				+	+							
Бібліотеки ВНЗ, галузеві б-ки		+	+	+		+		+	+	+	+	+	
Державні архіви		+						+		+	+	+	
Музеї	+		+	+		+		+		+		+	

¹ Знак «+» означає, що у таблиці представлено інформацію про БП чи АД даної установи у вказаній тематичній підсистемі у досліджуваній хронологічній період.

у напрямі забезпечення джерельної бази історичної науки – Книжкової палати України, Українського науково-дослідного інституту архівної справи і документознавства, ДІБ України, ЛННБ ім. В. Стефаника, ХДНБ ім. В. Короленка, ОУНБ.

Видання архівних довідників здійснюють архівні установи, НБУВ та галузеві інститути НАН України. Зареєстровані у нашій метабібліографії БП і АД, які готувалися спільно з музеями – Чернігівським державним історичним музеєм ім. В. Тарновського, Музеєм гетьманства Головного управління культури м. Києва, Національним музеєм історії України, Дніпропетровським історичним музеєм ім. Д.І. Яворницького, – свідчать про досить широкі можливості цих установ щодо їхньої участі у спільних бібліографічних та архівних проєктах.

Отже, створена нами база даних БП з історії України і АД та підготовлений на її основі друкований варіант метабібліографії можуть розглядатися як основа для формування сучасної моделі функціонування вторинної документальної інформації з вітчизняної історії у даному джерельному комплексі. Побудована залежно від жанрово-тематичних характеристик БП і АД, ця модель дозволяє виявити існуючі тематичні прогалини, наочно ілюструє інформаційну діяльність бібліотек, архівів, музеїв, наукових установ історичної галузі та інших інституцій, їхній внесок у формування жанрово-видового та тематичного спектра вторинної документальної інформації з вітчизняної історії.

Практичне значення даного дослідження полягає у забезпеченні фахового загалу структурованою інформацією щодо БП з історії України і АД, котрі видані у 90-ті роки ХХ ст. – на поч. ХХІ ст.

Список використаної літератури

1. Парахіна М. Б. Становлення незалежної України : основні концепції історіографії / М. Б. Парахіна, Т. В. Полушкіна // Вісн. ДАКККіМ. – 2006. – № 4. – С. 99–106.
2. Політова О. Вивчення тенденцій документальних потоків з історії України, як один із актуальних напрямів сучасних наукових досліджень / О. Політова // Вісн. Книжк. палати. – 2006. – № 7. – С. 38–39.
3. Політова О. Документальний потік з історії України: тенденції відображення у вітчизняній науковій бібліографії 90-х років ХХ ст. – поч. ХХІ ст. / О. А. Політова // Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22-23 листоп. 2007 р.) / М-во культури і туризму України, Укр. центр культур. дослідж., Держ. іст. б-ка України. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2007. – С. 117–120.
4. Політова О. А. До питання про бібліографічне відображення вітчизняного документального потоку з історії України (90-ті роки ХХ – поч. ХХІ ст.) / О. А. Політова // Бібл. планета. – 2007. – № 1. – С. 10-13.
5. Політова О. А. Методологічні і технологічні аспекти дослідження процесу відображення документального потоку з історії України / О. А. Політова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : матеріали П'ятої міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20-22 трав. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури і туризму України, Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв [та ін.]. – К., 2008. – С. 105–106.
6. Політова О. А. Формування масиву архівної інформації вторинного рівня у 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. як дослідницька проблема / О. А. Політова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21-23 трав. 2007 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури і туризму України, Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв [та ін.]. – К., 2007. – С. 241–243.
7. Васильченко М. М. Концептуальні засади створення інформаційно-аналітичної системи історичних наук в Україні / М. М. Васильченко // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2008. – Вип. 23. – С. 132–139.
8. Промська О. Бібліографія бібліографії : термінологічний аспект / О. Промська // Вісн. Книжк. палати. – 2007. – № 3. – С. 22–24.
9. Промська О. Становлення метабібліографії в Україні / О. Промська // Вісн. Книжк. палати. – 2008. – № 6. – С. 14–16.
10. Промська О. Л. Особливий жанр бібліографічної продукції / О. Л. Промська // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : проблеми науки, освіти, практики : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20-22 трав. 2008 р. – К. : ДАКККіМ, 2008. – С. 54–56.
11. Видання державних архівних установ України. 1991–2006 : бібліогр. покажч. / Держкомархів України, УНДІАСД ; упоряд. : С. С. Артамонова, Р. В. Романовський. – К., 2007. – 157 с. – (Архівні та бібліографічні джерела української історичної думки ; вип. 13).
12. Калакура Я. Структура історичної науки : теоретико-методологічний аспект / Я. Калакура // Спеціальні галузі історичної науки : зб. на пошану Марка Якимовича Варшавчика. – К., 1999. – С. 18–25.
13. Ліпінська А. В. Інформаційні ресурси в документознавстві : навч. посіб. для дистанційного навчання / А. В. Ліпінська ; за ред. М. І. Жалдака. – К., 2007. – 330 с.
14. Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення. Інформаційні мови. Терміни та визначення : ДСТУ 2398-94. – [Чинний від 2001-01-01]. – К. : Держстандарт України, 1994. – 75 с.
15. Кушнарєнко Н. М. Бібліотечне краєзнавство : підручник / Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2007. – 502 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЇ

ПОСТУПОВЕ збільшення репертуару бібліотечної періодики свідчить про її велике значення для підвищення фахового рівня бібліотекарів. Для них бібліотеками, вищими навчальними закладами, громадськими організаціями випускаються журнали, збірники наукових праць, бюлетені тощо, які багатоаспектно розкривають шляхи розвитку бібліотечної справи в Україні.

Разом із тим, спілкування з користувачами і бібліотекарями, опитування засвідчують, що бракує конче потрібної інформації з соціальних питань, зокрема соціального захисту інвалідів. Найявна ж є роз-

порошеною по різних джерелах, не конкретизованою і здебільшого мало доступною для людей з обмеженими можливостями та соціально незахищених. Це, а також дефіцит у бібліотеках нових книг, періодичних видань вказаної проблематики, відсутність спеціальних радіо- і телепередач, а в деяких випадках – і радіоприймачів, є причиною позбавлення неповносправних і соціально незахищених людей, яких в області проживає 64 тис., права на отримання інформації, їхньої ізоляції від соціально-культурного життя суспільства. Тому з метою підвищення поінформованості та освіченості таких людей, подолання їхньої інформаційної замкнутості, сприяння реабілітації та інтеграції в громадянське суспільство з 2003 року Рівненська державна обласна бібліотека (РДОБ) спільно з обласним об'єднанням Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України» готує інформаційний бюлетень «Інва.net». Виходить він за кошти спонсорів та часткової фінансової підтримки Фонду соціального захисту інвалідів в Рівненській області накладом 600-700 прим. Практично, це перше видання бібліотечної періодики в Україні, розраховане в основному на певну категорію користувачів.

Спонсором для реалізації цього проекту виступило у 2002 році Посольство США в Україні в порядку розширення проекту „Leap-plus”. За ці кошти було придбано комп'ютер для пошуку інформації в Інтернеті. Під керівництвом заступника директора з наукової роботи Р. Щербан, яка очолила цей напрям, працівники бібліотеки С. Ступницька, Н. Воляк, Н. Тимошук, М. Басіч, А. Литвинюк, І. Давидчук, В. Гупалюк розпочали формування перших випусків видання. В кожному з них була анкета, на яку відгукнулися 352 користувачі. Аналіз відповідей засвідчив, що читачі з вадами здоров'я хотіли би отримувати інформацію

про: медичні заклади, **В. Ярошук, Р. Щербан** що надають допомогу людям з фізичними обмеженнями (8%), нетрадиційні методи оздоровлення (18%), підприємництво інвалідів (19%), можливість здобуття освіти (17%), роботу організацій, котрі опікуються людьми з вадами здоров'я (14%), спорт людей із обмеженими можливостями (13%), новинки літератури (11%). Респонденти підказали актуальні рубрики: „Право, законодавчі документи”, „Повір у себе”, „Панорама подій”, „Мені потрібно...”, „Творчість”, „Знайомство”.

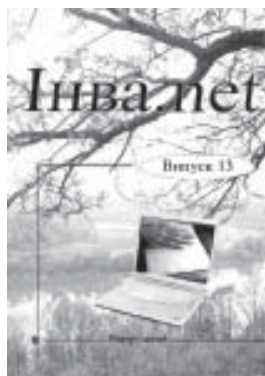
Здебільшого бюлетень створюється за листами читачів, вони ж є авторами багатьох вміщених матеріалів. Навколо видання об'єдналися державні та громадські організації.

Розповсюджується „Інва.net” бібліотечними працівниками, соціальними службами, волонтерами у найвіддаленіших населених пунктах області, будинках інвалідів, реабілітаційних центрах, спеціалізованих школах. Його читають також члени обласних громадських організацій інвалідів України. Забезпечено доступ до видання в Інтернеті (<http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=showcat&cid=1>)

Вже побачили світ 18 випусків бюлетеня, а це 8,7 тис. примірників. За результатами моніторингу, «Інва.net» прочитали близько 30 тис. осіб, до укладачів надійшло більше 1 тис. звернень та листів, серед них листи від батьків хворих дітей. Чимало людей завдяки отриманій інформації змогли вирішити свої проблеми, подаючи до „Інва.net” власні творчі роботи, реалізувати себе. Вони відчували свою потребу в суспільстві, на життєвих історіях краян, таких як самі, вчать боротися з недугою і перемагати, повірили у свої сили.

У 2007 році Посольство США в Україні фінансово підтримало три випуски бюлетеня, які вийшли в новому форматі А4 з кольоровими обкладинками. Громадські організації надали можливість збільшити тираж до 1 500 примірників, що зробило можливим розповсюдження видання не тільки у Рівненській, а й у Волинській області, до чого доклала зусиль Волинська ОУНБ ім. Олени Пчілки.

На громадських засадах до написання статей залучено лікарів, реабілітологів, психологів, працівників соціальної сфери і юристів. Бібліографи та бібліотечні працівники шукають фактографічні публікації у періодиці та Інтернеті. Бібліотекарі, які працюють у

селах та райцентрах, збирають відомості про інформаційні потреби читачів із особливими потребами.

На сторінках інформаційного бюлетеня висвітлювалися питання: щодо захворювань людей з обмеженими можливостями (з вродженими вадами і синдромом Дауна), на цукровий діабет і туберкульоз; також поради батькам, які мають розумово відсталіх дітей; інформація для тих, хто має проблеми із слухом, втратив зір або є слабозорим; стосовно працевлаштування та організації робочих місць; перелік спеціалізованих навчальних закладів, в яких люди з особливими потребами можуть здобути освіту.

Злоякісні новоутворення є однією з найважливіших медико-біологічних і соціальних проблем. Кожна сота людина в регіоні хворіє на рак. У 5-му випуску зібрано інформацію на допомогу онкологічним хворим, зокрема жінкам, які мають захворювання молочної залози. В рубриці „**Лікар інформує**” до кожної з проблем просто і дохідливо подаються поради лікарів, реабілітологів: що потрібно знати про захворювання, куди звернутися, де оздоровитися, де пройти реабілітацію тощо

У рубриці „**Право**” публікуються нові законодавчі документи, офіційні рішення органів влади, матеріали з юридичних питань, зокрема з соціального захисту, а також перелік нових законодавчих документів (витяги повних текстів документів, постанови, розпорядження, інструкції та коментарі юристів), які відображають законодавче забезпечення всіх аспектів життєдіяльності інвалідів.

Однією з найпопулярніших є рубрика „**Поради психолога**”. Як показують листи, котрі надходять до „Інва.net”, вона становить інтерес для всіх вікових категорій читачів, які хотіли б отримати відповіді на часто непрості запитання: як жити, коли лікарі винесли вирок – ти інвалід; як, маючи фізичні вади, налагодити контакти з однолітками; як навчитися володіти собою, справитися з депресією; як подолати панічний страх, шок, коли народилася дитина-інвалід, як виховувати розумово відсталіх дітей? Молодих людей хвилюють і теми кохання, сексуальних стосунків, боротьби зі своїми слабкостями.

Рубрика „**Повір у себе**” містить матеріали, авторами яких є здебільшого журналісти районних газет, бібліотечні працівники. Присвячено публікації долям людей, життєву насагу яких не змогли подолати каліцтво чи хвороба, людей, які попри все, відчувають себе щасливими. Авторами таких розповідей є також люди з фізичними обмеженнями, котрі хочуть допомогти іншим повірити в свої сили і перемогти недугу.

Люба Клімович: «При таких болях, негараздах я відчуваю себе найщасливішою жінкою в світі. Я не можу надякуватись Богові за радість материнства, за те, що маю таке щастя на землі. За дітьми, за клопатами про них, я забуваю про свою хворобу. Вони – моя розрада і мій порятунок» («Інва.net» № 12).

Наталія Павлюк: «Я бачу, як моя дитина пізнає світ, стає на ноги, росте, розвивається, радію її досягненням, допомагаю їй. Ми розуміємо один одного і разом працюємо над її повноцінним майбутнім. Але до усвідомлення цього ми пройшли нелегкий шлях. Якби ви чули прогнози лікарів лише 3 – 3,5 роки назад: «Ваша дитина не підлягає реабілітації»... («Інва.net» № 15).

У рубриці „**Творчість**” публікуються твори вже відомих у краї поетів Василя Лящука і Василя Слапчука, а також тих, хто лише робить перші кроки у літературі, – учасника війни в Афганістані Ігоря Короля та голови Рівненської благодійної організації „Спілка жінок-інвалідів” Людмили Копилювої. Поетичні рядки присвячені найпотаємнішим, романтичним почуттям – кохання, суму, болю через непорозуміння з коханою людиною. Окрім літературних творів, у бюлетені друкуються фотороботи члена Спілки фотохудожників України Олександра Майструка і малюнки дітей, які стали переможцями обласних конкурсів „Повір у себе”.

У листах, що надходять до редакції, читачі задають найрізноманітніші запитання. Їхньому висвітленню присвячено рубрику „**Нам пишуть**”. Здебільшого тематика листів стосується юридичних проблем (чи мають право батьки дитини-інваліда на дострокову пенсію, як нараховується пенсія інвалідам дитинства, де можна працевлаштуватися, які є пільги на комунальні послуги і т. ін.), лікування різноманітних захворювань, зокрема нетрадиційними методами, тощо.

Робота з листами вимагає особливої уваги. Читачи їх, ми переймаємося проблемами і болями своїх дописувачів, намагаємося допомогти. Пошук необхідної інформації буває довготривалим, потребує залучення спеціалістів до консультацій та роз'яснень. Розчаровуємося, коли розуміємо, що не все вдається, адже в багатьох листах йдеться про фінансову допомогу, яку, відповідно до свого статусу, надають певні органи. Проте жоден лист, який надходить до нас, не залишається без уваги.

Рубрика „**Панорама подій**” висвітлює новини життя краю за матеріалами обласних періодичних видань. Рубрику „**Спорт**” веде спеціаліст обласного центру інвалідного спорту «Інваспорт». Для малюків ведеться „**Дитяча сторіночка**”. Тут наймолодші завжди знаходять „цікавинки”, „заморочки”, знайомляться з багатством флори і фауни, поринають у світ пригод і казок. Для тих, хто хоче вчасно дізнатися про конкурси, фестивалі, інші заходи, що проводяться в області, створено рубрику „**Дошка оголошень**”.

Читачі бюлетеня „Інва.net” відзначають актуальність, конкретність його матеріалів, а також простий і людяний тон розмови в них. Вони високо цінують роботу бібліотечних працівників, які допомагають їм розв'язувати складні життєві проблеми, отримувати професійні відповіді на різноманітні й дуже важливі запитання.

„ВІДКРИТИЙ СВІТ” АМЕРИКАНСЬКИХ БІБЛІОТЕК. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК м. СІЕТЛА

У вересні 2008 р. група українських бібліотекарів із різних куточків нашої країни (міст Києва, Вінниці, Івано-Франківська, Мукачевого, Севастополя), за підтримки Уряду США, Центру лідерства при Бібліотеці Конгресу США, Посольства США в Україні, взяли участь у програмі „Відкритий Світ” („Open World”), яка включала 12-денну поїздку до бібліотечно-інформаційних та освітніх закладів Сполучених Штатів Америки.

Ідея створення програми належала видатному вченому, фахівцеві з російської історії та культури, директору Бібліотеки Конгресу США доктору Джеймсу Х. Біллінгтону та всесвітньо відомому російському вченому Дмитру Сергійовичу Лихачову. Започатковано проект 1999 року спеціально для країн колишнього СРСР, що підпадають під Акт на підтримку свободи, з метою допомоги у просуванні шляхом демократії. Для цього проводяться і щорічні відвідини Сполучених Штатів представниками молодих незалежних держав.

Теми, що пропонуються, завжди різні, але актуальні саме для конкретної цільової групи. Так, 2007 р. темами українських делегатів були „Освіта” та „Верховенство права”, 2008-го – „Розвиток освіти”. В останній програмі брали участь понад 45 осіб із числа освітян та бібліотечно-інформаційних працівників України, кандидатури яких відбиралися незалежними експертами і затверджувалися експертною комісією у м. Вашингтоні. Усі витрати щодо участі кандидатів у програмі були за рахунок Уряду США та приймаючих міжнародних організацій у конкретних штатах. Це перша група за програмою „Відкритий Світ” із України, за якою були передбачені 2 підгрупи бібліотечно-інформаційної тематики. Програма покликана покращити українсько-американські відносини, відкриваючи нові можливості для делегатів розвивати дружні, професійні зв'язки зі своїми американськими партнерами.

Професійна частина програми розпочалася для нас із ознайомлення та оглядової екскурсії по будинку імені Томаса Джефферсона Бібліотеки Конгресу США.

Заснована 1800 року, Бібліотека Конгресу на той час містила переважно довідкову літературу з юридичних і правових питань та розташовувалася у будинку Капітолію, але у 1814 р., під час англо-американської війни, була втрачена. Тому 1815 р. президент Томас Джефферсон, який володів у той час кращою в країні колекцією книг, запропонував Конгресу купити її. Це зібрання і стало основою нової Бібліотеки Конгресу. Наразі її фонд нараховує 130 млн. примірників документів 470 мовами. Всього в Бібліотеці Конгресу 23 читальні зали, які розташовуються в трьох корпусах на Капітолійському пагорбі (будинку імені Томаса Джефферсона; у будинку

Джона Адамса, *О. Воскобойникова-Гузєва* завершеному у 1939 р., на 10 поверхах якого зберігаються 10 млн. томів; у будинку імені Джеймса Медісона, зведеному у 1980 р., де знаходяться офіси адміністрації й різні служби). Саме у приміщеннях будинку Джеймса Медісона проходив цикл лекцій для учасників програми та відбувалися робочі зустрічі з науковцями, дипломатами, конгресменами.

На жаль, щільність програми обов'язкових заходів для всіх учасників не дозволила нам як фахівцям з бібліотечної справи задовольнити професійні інтереси на базі Бібліотеки Конгресу. Тому ми скористалися можливістю побачити все на власні очі та скласти особисту думку щодо організації діяльності і ресурсів наукових та публічних бібліотек м. Сієтла (штат Вашингтон), яке було базовим для нашої групи. Зокрема, нас цікавив досвід співпраці бібліотек різного типу; проектний розвиток; застосування сучасних форм бібліотечної роботи та особливості впровадження й використання інформаційних технологій.

Професійна програма у м. Сієтлі включала: низку робочих зустрічей у Вашингтонському університеті (на факультеті інформаційних наук, де готують фахівців з бібліотечної справи та документознавства, в університетській бібліотеці), в бібліотеках системи Публічної бібліотеки м. Сієтла (ПБС), у т. ч. із представниками архітектурного бюро, що є розробником проектів будинків декількох сучасних публічних книгозбірень у місті; ознайомлення та екскурсію по центральній будівлі ПБС; відвідання Вищої школи ім. Рузвельта; ознайомлення з роботою шкільної книгозбірні та самого навчального закладу.

Бібліотека Вашингтонського університету (University of Washington Libraries; <http://www.lib.washington.edu/>) – потужний бібліотечно-інформаційний комплекс, одна з найбільших дослідницьких бібліотек у Північній Америці, що задовольняє потреби 47 тис. користувачів, у тому числі 40 тис. студентів, 3 600 осіб професорсько-викладацького складу та інших читачів, які за родом своєї діяльності не мають відношення до університету, але потребують використання ресурсів університетської бібліотеки. Фонди Бібліотеки налічують більше 7 млн. прим. документів та певну кількість одиниць мікроформ (періодика, технічна документація тощо). Щорічно вона одержує до 70 тис. назв книжок та 50 тис. назв періодичних видань, включаючи електронні.

Бібліотека має два величезні корпуси – Suzzallo Library, відкритої ще 1925 р., і Allen Library, що функціонує з 1989 р. за рахунок коштів від спеціального вкладу Пола Алена, – з окремими відділеннями (мікроформ та мікрофільмованих газет, урядових

публікацій, реферування), читальними залами періодичних видань та для дослідницької роботи (магістерським) тощо. У структурі Бібліотеки функціонує медіа-центр і факультетські бібліотеки (математичних наук, інженерії, хімічних, природничих, медичних наук, картографії, мистецтва, музики та бізнесу). Є 2 відділення: Tacoma campus – у 25 милях на південь від Сієтла і Bothell campus – у 15 милях на північ. Усе розмаїття бібліотечно-інформаційної діяльності у Вашингтонському університеті забезпечується штатом, який складається зі 130 дипломованих бібліотекарів, 200 осіб допоміжного персоналу та 300 асистентів із числа студентів. Основні напрями діяльності Бібліотеки відбито в її стратегічному плані розвитку на 2006–2010 рр., який відповідним чином щорічно коригується уповноваженою групою адміністраторів і фахівців (<http://www.lib.washington.edu/about/vision2010/>).

Публічна бібліотека м. Сієтла (Seattle Public Library; www.spl.org) відома в сучасному професійному світі своєю багаторічною історією діяльності, досягненнями у технологічному та проектному розвитку і, без сумніву, надзвичайною за архітектурою новою будівлею у центрі міста. ПБС є однією з базових міських публічних бібліотечних систем у країні (крім головної будівлі

у діловому центрі міста – Central Branch, має понад 20 філій). Бібліотека веде свою історію від 1890 р., коли було ратифіковано Хартію Свободи. Тоді вона розмішувалася у будівлі міського уряду. З 1896 р. діяльність Бібліотеки будується на системі відкритого доступу до книг. ПБС вбачає своєю місією забезпечення користувачів сервісом найвищої якості.

У листопаді 1998 р. влада м. Сієтла асигнувала 196,4 млн. доларів за програмою «Бібліотеки для всіх» на заходи для подвоєння площ бібліотек-філій та будівництво нового приміщення Центральної бібліотеки на існуючому місці розташування. Це було найбільшим зобов'язанням стосовно розвитку бібліотек, що коли-небудь було у Сполучених Штатах. І те що ми, як відвідувачі, побачили через 10 років, справило велике враження, зокрема з професійної точки зору.

На зведення і облаштування центральної будівлі ПБС було витрачено 159 млн. дол. На площі 355 тис. футів² (приблизно 10 тис. м²), порівняно з попередніми 206 тис., створено новий демонстраційний центр

для дітей, підлітків та інших користувачів; оснащено 400 комп'ютеризованих місць; реорганізовано фонд та запроваджено найсучаснішу систему його циркуляції з урахуванням абонементів віддалених філій; створено 275 читацьких місць в аудиторіях для спеціальних бібліотечних програм та зустрічей, влаштовано паркінг тощо.

Публічна бібліотека Сієтла має у своєму розпорядженні приблизно 2 млн. документів. Фонд включає книжки, зокрема аудіо, музичні CD, відео та DVD, книжки збільшеним шрифтом, періодичні видання та газети для осіб будь-якого віку. Як вже зазначалося, і в новому приміщенні збережено концепцію відкритого фонду, літературу розміщено на стелажах відповідно до галузей знань, кожна галузь – на окремому поверсі. Пандусна система поступового підйому дає

можливість користувачеві без зайвих фізичних зусиль піднятися на необхідний йому поверх та вибрати літературу. У разі потреби, є можливість скористатися ескалатором чи ліфтами. Зони обслуговування дітей, підлітків, Інтернет-ресурсів – виокремлено. Кожна зона та поверх мають кафедри бібліотекарів-консультантів.

Крім того, у Бібліотеці створено та популяризуються спеціальні колекції та нові он-лайн електронні зібрання з історії і культури різних регіонів.

Так, генеалогічна колекція включає понад 40 тис. документів щодо організацій та родин Північної Америки, спеціальні консультанти допомагають користувачам у генеалогічних пошуках.

Електронна колекція «The Alaska-Yukon-Pacific Exposition» містить книжки, звернення, памфлети, звіти, карти, статті щодо Аляски, Юкону, Тихого океану, до неї також включено окремі документи з Музею історії та промисловості (the Museum of History and Industry).

Спеціальна колекція з історії авіації включає різноманітні матеріали з минулого та сьогодення аеропланів, їхнього дизайну; оснащення та маркетингу у цій сфері; публікації провідних авіабудівних компаній (Boeing, Curtiss and Douglas), містить також документи німецькою та французькою мовами. Технічні описи до колекції не входять.

Колекція про Сієтл складається з документів з історії міста та його влади, фотографій, підшивок газет, карт, атласів, а також підручників для старшої школи, творів образотворчого мистецтва (картин,

Група бібліотечних фахівців з України з перекладачами та містером М. Бігінсом, професором славистики, керівником секції славистики та Східної Європи на фоні головної будівлі Бібліотеки Вашингтонського університету, м. Сієтл

скульптур, робіт з металу та інших видів матеріалів), подарованих видатними городянами.

Афро-американська колекція включає матеріали з афро-американського досвіду у США, зокрема на Північному Заході країни. Ця колекція є локальною і з нею можна ознайомитися безпосередньо у філії ПБС (the Douglass-Truth Branch).

Сервіси, котрі пропонує ПБС своїм відвідувачам, настільки різноманітні, що їм можна присвятити окрему статтю (їхній перелік є на сайті Бібліотеки). Вони охоплюють усі сфери бібліотечно-інформаційного обслуговування: від видачі книжок та всіх видів видавничої продукції додому (при цьому система повернення доволі спрощена, достатньо опустити видання у спеціальний контейнер або залишити у будь-якій із філій ПБС) до консультування телефоном учнів для допомоги у виконанні домашніх завдань. Усі приміщення ПБС пристосовані для осіб із обмеженими фізичними можливостями, в окремій кімнаті, у центральній будівлі, консультанти обслуговують людей з вадами зору та слуху, кімнату обладнано комп'ютерами із клавіатурою шрифтом Брайля, апаратурою для відеоспілкування осіб, які не розмовляють.

Щодня Бібліотеку відвідують до 6 тис. користувачів. Переважна більшість місць для читачів відкриті, але є й ізольовані зони для наукової або творчої роботи, які за попереднім замовленням надаються у користування.

Під час відвідування центральної будівлі нам було презентовано спеціальні програми, спрямовані на роботу з емігрантами та національними меншинами в Сієтлі. У цих проектах ПБС займає провідне місце як освітній та культурно-масовий центр (організовано вивчення мов, адаптивне спілкування, різноманітні консультації, відзначення національних свят, а також проведення масових святкових заходів, вечорів мистецтва та музики представників різних культур).

Окрему зустріч було присвячено знайомству українських учасників програми з досвідом роботи об'єднання Друзів ПБС (Friends of the Seattle Public Library). На сьогодні це 13 тис. членів. Штат основного бюро не перевищує 5 осіб, менеджери виконують свої функції з пошуку та залучення додаткових коштів на потреби та проекти Бібліотеки за допомогою волонтерів, поширюють інформацію про діяльність ПБС та її філій, реалізують спеціально виготовлену продукцію з рекламою закладу та канцтовари безпосередньо у центральній будівлі (FriendShop). Щорічно обсяг коштів, що надходять завдяки діяльності Друзів ПБС, перевищує 1 млн. дол.

Нова центральна будівля
Публічної бібліотеки м. Сієтла

Особливі враження залишилися від відвідання Бібліотеки книжок, що розмовляють (Washington Talking Book @ Braille Library; www.wtbbl.org), яка включає різноманітну багатотисячну колекцію видань, зокрема для слабозорих та незрячих користувачів, – збільшеним шрифтом, шрифтом Брайля та аудіокнижок, велику кількість літератури для дітей. Аудіокнижки доставляються замовникам із різних

куточків штату Вашингтон, нові записи здійснює спеціальний підрозділ. На базі ПБС організовано спеціалізоване радіомовлення (Radio Reading Service). Понад 400 волонтерів близько 30 тис. годин щорічно присвячують різноманітним спеціалізованим програмам бібліотеки – від радіомовлення до перевірки та перемотування повернутих абонентами аудіокнижок. Онлайн-каталог Бібліотеки книжок, що розмовляють, доступний користувачам 24 години на добу 7 днів на тиждень. Усе обладнання та обслуговування, витрати на поштові матеріали є безкоштовними для користувачів. Федеральний уряд постачає матеріали та обладнання, штат Вашингтон забезпечує базові оперативні

витрати, а Institute for Museum and Library Services (IMLS) разом із Library Services and Technology Act (LSTA) забезпечують інші витрати. При цьому ПБС відкрита для проектно-фінансової співпраці з неурядовими установами, організаціями та приватними особами.

Всі учасники програми «Відкритий Світ» отримали свідоцтво про участь у ній за підписом директора Бібліотеки Конгресу США п. Джеймса Х. Біллінгтона.

З отриманими під час відрядження інформаційними матеріалами та рекламними виданнями можна ознайомитися у читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Група бібліотечних фахівців – Ганна Дорош (м. Мукачеве), Юлія Довгаль (м. Севастополь), Людмила Жирик (м. Івано-Франківськ), Ольга Подзолкіна (м. Вінниця), Олена Воскобойнікова-Гузєва (м. Київ) – висловлює особливу вдячність менеджеру міжнародних програм World Affairs Council Бріяні Хізер за високий рівень організації програми ознайомлення з бібліотеками та освітніми організаціями м. Сієтла.

При підготовці статті використано матеріали сайтів американських бібліотек та інформацію, отриману під час професійних зустрічей.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З КРАЄЗНАВСТВА – ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИХОВНОГО РЕСУРСУ ДЛЯ РОБОТИ З КОРИСТУВАЧАМИ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ЗРОСТАННЯ інтересу людей до власного коріння, до культур різних народів у всій їхній регіональній різноманітності, усвідомлення важливості патріотичного виховання майбутніх поколінь зумовлюють активізацію краєзнавчої діяльності кримських бібліотек, зокрема, у питанні створення краєзнавчих бібліографічних посібників.

Кримська республіканська установа "Дитяча бібліотека ім. В. Орлова" (ДБ) є регіональним центром дитячої бібліографії. Від початку своєї діяльності (1955) і сьогодні вона готує спеціальні краєзнавчі бібліографічні посібники й накопичила у цій справі певний досвід.

Практика показує, що саме такі посібники користуються найбільшим попитом у читачів, і через те більш, ніж 70% від загальної кількості бібліографічної продукції, що видається, складають кримознавчі видання. Вони відбивають два традиційні напрями: висвітлення історії та сьогодення краю та популяризацію творчості дитячих письменників Криму. В різні роки побачили світ видання: *«Их имена на карте Крыма»* (1974); чотири випуски серії *«Великие люди в Крыму»* (1976–1979); *«Гордость крымского спорта»* (1979); *«Города-побратимы»* (1981); *«Знакомимся с художниками Крыма»* (1991); чотири випуски серії *«Крым на перекрестке столетий»* (1993–1994).

Актуальність створення краєзнавчих бібліографічних посібників для юних читачів на сучасному етапі зумовлюється декількома факторами:

- збільшення значення читання як виду навчальної та самоосвітньої діяльності школярів, що пов'язано з посиленням уваги шкіл до краєзнавчих аспектів у вивченні окремих предметів шкільної програми (включаючи і кримознавчу літературу);
- незначною кількістю бібліографічних матеріалів з краєзнавства для дітей і підлітків (причина – мізерна кількість дитячих краєзнавчих видань);
- введенням до обігу невідомих чи маловідомих для дітей відомостей, пов'язаних із Кримом;
- необхідністю підвищення інформаційної культури користувачів, залучення юних читачів та організаторів дитячого читання до активного користування бібліографічними документами.

Не можна успішно займатися краєзнавчою бібліографією, не розширюючи постійно знання про край, не відстежуючи нову інформацію в наукових виданнях, пресі тощо. Все це допомагає вдосконалювати і розвивати різні види краєзнавчих бібліографічних посібників для користувачів бібліотек для дітей, особливо галузеві (історичні, літературні, етнографічні, екологічні тощо), котрі задовольняють весь спектр читацьких запитів з краєзнавства. Популярністю у читачів користуються основні типи посібників (покажчики, списки, огляди) та їхні різновиди (пам'ятки, бесіди про книги, закладки).

«Услышать зов земли, которой ты частица» (2000) – назва рекомендованого списку літератури, мета якого – сприяння вихованню екологічної культури юних читачів. Короткими нотатками з теми починаються розділи: «Государство и охрана окружающей среды: законодательные и нормативно-правовые акты», «Естественный музей природы: уникальные и заповедные ландшафты», «Экология водной среды. Богатство флоры и фауны», в яких літературу розташовано за абеткою.

Більш ніж 100 національностей та на-

О. Чернецька, А. Олейнікова

родностей мешкають у Криму. Знайомство з етнічною різноманітністю Кримського півострова, сприяння збереженню і розвитку дружби між народами, виховання толерантності, загальнолюдської культури – до того прагнули автори короткого бібліографічного словничка-довідника *«Етнографічна мозаїка»* (2002), створеного для читачів середнього і старшого шкільного віку. Укладачі визнали доцільним включити у цей посібник відомості з історії і культури народів, які проживають у Криму, а також коротку інформацію про їхні традиції, обряди, звичаї та віру. Матеріали доповнено списками літератури і додатками з тем: *«Национальные объединения Крыма»*, *«Пословицы и поговорки о дружбе, взаимопонимании, добрососедстве»*.

ДБ ім. В. Орлова як регіональний консультативно-методичний центр для бібліотек, що обслуговують дітей, сприяючи розвитку бібліотечної педагогіки, психології і соціології, зав'язала тісні партнерські стосунки із закладами, організаціями, котрі так чи інакше пов'язані з проблематикою дитячого читання. Багаторічна дружба пов'язує Бібліотеку з першим в Україні дитячим краєзнавчим журналом *«Крымшаша»*. Два її співробітники входять до редакційної ради видання. Часопис користується незмінним інтересом у юних читачів вже впродовж 10 років і є чи не єдиним джерелом інформації для них щодо історії, природознавства, етнографії, культури, літератури рідного краю.

Результатом спільної праці ДБ ім. В. Орлова та Кримського республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти стала підготовка рекомендаційних списків літератури для самостійного та позакласного читання *«Круг полезного чтения»*, які користуються популярністю серед кримських школярів, педагогів, батьків. Третій випуск відрізняється від попередніх тим, що в ньому запропоновано перелік літератури з усіх шкільних дисциплін, підготовлений бібліографами Бібліотеки та погоджений з методистами Інституту. В цьому посібнику – в цілому не краєзнавчому – виділено розділи, пов'язані з кримознавством: *«Родной край»* (1 кл.), *«Это все мое родное»* (2 кл.), *«Родная земля»* (3 кл.), *«Литература родного края»*, *«Крымско-татарская литература»* та *«История Крыма»* (5-9 кл.) тощо.

Подання будь-якого матеріалу, зокрема краєзнавчого, у формі дайджесту дозволяє сконцентрувати в одному виданні найрізноманітніші відомості, позбавляє від необхідності звертатися до різних джерел, дає можливість цитування найбільш яскравих уривків із тексту. Саме це, а також недостатня кількість краєзнавчої літератури, адресованої дітям і підліткам, спричинило створення серії дайджестів *«Мой Крым и я»*. До першого випуску – *«Крым – волшебная страна»* (2004) увійшли вірші, уривки з окремих поетичних та прозових творів про півострів. Цей бібліографічний посібник допомагає не тільки краще пізнати свій край, а й подивитися на нього очима відомих поетів, письменників і журналістів. Він складається з 3-х розділів: *«Удивительный Крым»*, *«Крымские города, населенные пункты»*, *«Достопримечательные места полуострова»*. Всі матеріали згруповано за темами, до кожної з яких запропоновано рекомендаційний список літератури. Навігацію по виданню забезпечує

именний покажчик. У майбутньому передбачається вихід у світ наступних випусків серії: *«Природы Крымской вечная краса»* (природа, екологія), *«Край древний, мудрый, вечный»* (історія), *«Тавриды край благословенный они прославили когда-то (известные люди в Крыму)»*.

Бібліографування творів кримських дитячих письменників, а також літератури про них – пріоритетний напрям роботи бібліографів ДБ ім. В. Орлова. Творча особистість кожного письменника визначає принцип побудови і структуру відповідного посібника.

У серії *«Кримські письменники – дітям і підліткам»* підготовлено декілька бібліографічних видань, присвячених відомим дитячим поетам та прозаїкам Криму. За жанром це – **бесіди про книги**. З 1995 року вийшли друком посібники: *«Дарить добро людям»* – про Є. Г. Криштоф, *«Владимир Орлов – своим маленьким друзьям»*, *«Писатель, постоянно ищущий»* – про В. Бахревського, *«Я снова дышу, я пишу, я жива!»* – про Г. Печаткіну, *«Миры Светланы Ягуповой»*. Нові випуски серії стали жанрово різноманітнішими, зокрема, видано бібліоогляд *«Добрые книжки Ольги Тимохиной»* (2005), літературний портрет Ольги Синельникової *«Детям с любовью»* (2006), бібліографічний міні-довідник *«Нузет Умеров»* (2006). Два останні тиражовано у сімферопольських видавництвах за рахунок авторів, що дало можливість розповсюдити ці посібники по дитячих та сільських бібліотеках краю. Пізніше побачили світ методико-бібліографічні рекомендації *«Книжная шкатулка Светланы Ягуповой»* (2007), бібліографічний путівник *«Мир детства глазами Геннадия Глушнева»* (2008).

Метою створення посібників краєзнавчої спрямованості є ознайомлення з творчими біографіями кримських письменників. Бібліографічні відомості про їхні книги, публікації в газетах, журналах, збірниках виявлено у процесі вивчення фондів ДБ ім. В. Орлова, інших кримських бібліотек, особистих архівів літераторів. Дуже багато користі було від безпосереднього спілкування з письменниками, котре, як правило, переростало в дружбу. Текст посібників вибудовувався так, щоб захопити, зацікавити читача: використовувалися і фрагментарне цитування, і переказ, що переривався на найбільш цікавому місці... Бібліографічні посібники цікаві не тільки своїм змістом, але й оформленням, в якому використовувалися портрети письменників, зображення книжкових обкладинок, ілюстрації.

Читацька адреса цих видань досить широка: бібліотекарі можуть використовувати їхні тексти як готові бесіди з читачами, педагогам вони стануть у пригоді при підготовці уроків позакласного читання, літературного краєзнавства. Посібники повною мірою доступні й юним любителям читання.

До плеяди відомих кримських письменників відноситься Володимир Натанович Орлов, якого можна по праву назвати „кримським Маршаком“. Актуальність створення максимально повної персональної бібліографії, присвяченої літератору, була зумовлена тим, що у 2000 році Кримській республіканській дитячій бібліотеці (назва на той час) було присвоєно ім'я письменника. Результатом копіткої роботи стало видання у 2001 році бібліографічного покажчика *«Владимир Натанович Орлов»*. У другому виданні – допрацьованому і доповненому – було зроблено спробу систематизувати всі відомості щодо творчої біографії митця. Пошук інформації здійснювався за допомогою перегляду книг, окремих збірників, довідкової літератури, періодичних видань. Досліджувалися каталоги і картотеки КРДБ ім. В.Н. Орлова, Національної бібліотеки України для дітей, Кримської республіканської установи «Універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка», особистого архіву пись-

менника. Неоціненну допомогу надала дружина Володимира Натановича – Нонна Гаврилівна Орлова. Частину матеріалів було знайдено в Інтернеті.

У вступній статті, перших розділах покажчика («Владимир Натанович Орлов: страницы жизни и творческой деятельности», «Основные даты жизни и творчества», «Крымская республиканская библиотека для детей им. В.Н. Орлова – региональный центр памяти поэта») висвітлюються життєвий шлях митця, його творча біографія. Увазі читачів запропоновано спогади, поетичні рядки, відгуки друзів, знайомих, колег, а також висловлювання тих, хто не знав Володимира Натановича особисто, але високо шанує його творчість.

Упорядження матеріалу відбувалося за змістом, видами видань, із врахуванням жанрової різноманітності, вікової адреси. Матеріали літературознавчого характеру згруповано так: література про творчість В. Орлова загального і конкретного характеру; роботи про окремі твори, рецензії тощо.

Бібліографічний матеріал у розділах і підрозділах розташовано у хронологічному порядку, а в межах року – за абеткою. Всього у другому випуску – 2 800 бібліографічних записів (у першому – 1 500). Посібник містить світліни, які зроблено у роки юності письменника, його служби в армії, під час творчої діяльності, у сімейному житті. Видання забезпечено довідково-інформаційним апаратом, зокрема включає абетковий покажчик книг.

На початку 2006 року було підготовлено електронну версію посібника, що стало першим досвідом створення електронного краєзнавчого документа, застосування в цьому напрямі новітніх технологій на теренах Криму. Це дозволило отримати доступ до посібника віддаленим користувачам. У процесі підготовки електронної версії відбулися оцифрування друкованого джерела, редагування бібліографічних описів, включення додаткової інформації, якої не було у друкованому виданні. Електронну версію оснащено тематичним рубрикатором, додатковим ілюстративним матеріалом.

У майбутньому планується формування повнотекстової електронної колекції творчого спадку В. Орлова (6 книг вже оцифровано) і створення сайту про його життя та творчість. Згадані документи і бази даних будуть пов'язані гіпертекстовими посиланнями. Презентація електронної версії посібника відбулась у 2006 році на міжрегіональному семінарі-тренінгу „Запровадження інформаційних технологій у практику роботи навчальних закладів“, одним із організаторів якого була ДБ ім. В. Орлова.

Комп'ютерні технології відкривають нові перспективи у поширенні доступу до регіональних краєзнавчих видань. На сайті бібліотеки (<http://www.orlovka.crimea.ua>) можна знайти бібліографічні посібники з кримознавства для дітей та організаторів дитячого читання.

Регулярне оновлення системи бібліографічних посібників з краєзнавства, перевидання окремих праць із доповненнями та змінами, вдосконалення організації матеріалу відповідно до реальних потреб користувачів, – усе це стало стилем роботи бібліографів ДБ ім. В. Орлова.

Краєзнавчі бібліографічні посібники орієнтують користувачів не тільки на освітню, а й самоосвітню, дозвілєву краєзнавчу діяльність, сприяючи цілям виховання. Вони популяризують найкращі книги кримських письменників, допомагають розкриттю і розвитку творчих здібностей юних читачів, полегшують пошукові зусилля, підвищують інформаційну культуру користувачів бібліотеки для дітей.

Переклад з російської **Л. Бейліса**

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБЛАСНОЮ УНІВЕРСАЛЬНОЮ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ ТА РАЙОННОЮ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЮ БІБЛІОТЕЧНОЮ СИСТЕМОЮ

Н. Розколуна

ОДНИМ із основних чинників успішного функціонування будь-якої організації є рівень управління нею. Адже саме поняття „управління” трактується як сукупність форм впливу на будь-яку діяльність з метою підвищення її ефективності. Процес управління може розглядатися в кількох аспектах, але чи не найважливішим із них є аспект правовий.

Управління обласною універсальною науковою бібліотекою (ОУНБ) і районною централізованою бібліотечною системою (РЦБС) має свої особливості, оскільки ці організації є об'єктами спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області (району).

Статус цих бібліотек визначають закони України „Про місцеве самоврядування” та „Про бібліотеки і бібліотечну справу”.

Отже, відповідно до ст. 9 Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, їх можна визначити головними бібліотечними закладами області (району), які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організувати взаемовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів [6].

На підставі Закону України „Про місцеве самоврядування”, ОУНБ і РЦБС є об'єктами спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області (району) [4]. Крім того, і обласні універсальні наукові бібліотеки, і централізовані бібліотечні системи мають права юридичної особи. При цьому всі ОУНБ та частина РЦБС таке право реалізують.

Порядок управління будь-якою юридичною особою визначається також її організаційно-правовою формою. Оскільки в реєстраційних документах ОУНБ та РЦБС їхня організаційно-правова форма зазначається як заклад, а іноді – як установа, потрібно детальніше зупинитися саме на цих поняттях.

До 2004 р. в Україні діяв Класифікатор організаційно-правових форм господарювання, затверджений наказом Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 22.11.1994 № 288. Відповідно до нього: „Організації, заклади, установи – організаційні структури, які не займаються підприємницькою діяльністю. Фінансування робіт, пов'язаних з їх діяльністю, здійснюється за рахунок асигнувань, що виділяються з державного бюджету або з місцевого бюджету адміністративно-територіальних одиниць” [9]. Як бачимо, цей документ отожднює поняття „заклад” і „установа”.

Але з 2004 року введено в дію новий Цивільний кодекс України, в якому наведено визначення установи як організації, створеної однією або кількома особами (засновниками) шляхом об'єднання (виділення) майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна [2].

У Кодексі також наведено основні умови функціонування установи:

- засновники установи не беруть участі в управлінні нею;
- в установі обов'язково створюється правління (як виконавчий орган);

– нагляд за діяльністю установи здійснює її наглядова рада;

– засновник повинен передати установі майно після її державної реєстрації;

– зміну мети діяльності установи можна здійснити лише в судовому порядку за погодженням з органами управління установою.

ОУНБ і РЦБС не відповідають цим законодавчо встановленим вимогам, а тому вони не є установами.

28.05.2004 р. наказом № 97 Держспоживстандарту України затверджено новий Класифікатор організаційно-правових форм господарювання, відповідно до якого:

1) організація (установа, заклад) – організаційна структура, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Особливості правового статусу окремих видів організацій, закладів, установ встановлюються законом;

2) комунальна організація (установа, заклад) – утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління [10].

Наведене у Класифікаторі визначення комунальної організації (установи, закладу) суперечить як визначенню поняття організації (установи, закладу), що зазначається у цьому ж документі, так і нормам, закріпленим Цивільним кодексом України. Тому можна розмежувати два вищевизначення таким чином: перше, без сумніву, стосується установи, а друге – саме закладу.

Отже, **комунальний заклад** – це організація, що утворена розпорядчим актом органу місцевого самоврядування на базі відокремленої частини комунальної власності і яка входить до сфери управління цього органу місцевого самоврядування.

Керуючись чинним законодавством, виділимо основні ознаки та умови функціонування ОУНБ і РЦБС як закладу:

– утворюється (реорганізується, ліквідується) рішенням сесії обласної (районної) ради;

– утворюється на базі відокремленої частини спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області чи району (при цьому не має права розпоряджатися переданою йому комунальною власністю);

– входить до сфери управління обласної (районної) ради;

– безпосереднє керівництво ним здійснює одноособово директор.

Повноваження директора бібліотеки щодо управління закладом закріплюються в Статуті (Положенні), а також у контракті (якщо він укладався) та не викликають запитань. А ось обласна (районна) рада часто не реалізує своїх повноважень у сфері управління комунальними організаціями, в т. ч. біблі-

отеками. Пов'язано це, в першу чергу, з недосконалістю законодавства.

Для того, щоб з'ясувати компетенцію обласної (районної) ради, звернімося до двох законів України – „Про місцеве самоврядування” і „Про місцеві державні адміністрації”.

Отже, обласна (районна) рада:

1. Від імені та в інтересах територіальних громад здійснює права суб'єкта комунальної власності; від імені територіальних громад сіл, селищ, міст здійснює управління об'єктами їхньої спільної власності, що задовольняють спільні потреби територіальних громад.

2. Вирішує в установленому законом порядку питання щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в її управлінні, а також призначає і звільняє керівників цих об'єктів.

3. Вирішує, за дорученням відповідних рад, питання про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в її управлінні, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку [4].

Крім того, Закон підкреслює: *„...відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування”* [4].

Але, враховуючи той факт, що обласна (районна) рада не має виконавчого органу, вона змушена делегувати частину своїх повноважень обласній (районній) державній адміністрації. У тому числі, адміністрації делегуються також і повноваження щодо управління організаціями, які перебувають у спільній комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст області (району). Причому, ці повноваження чітко окреслено. Тобто, на сесії обласної (районної) ради приймається рішення про делегування відповідній адміністрації певних повноважень. Але, як показує аналіз таких рішень, не всі ради делегували державним адміністраціям повноваження з управління комунальними організаціями, хоча всі без винятку адміністрації ці повноваження здійснюють...

Відповідно до законодавства, місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними та підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань [4]. Таким чином, повноваження місцевих державних організацій щодо управління комунальними закладами передбачають право вирішення поточних питань (затвердження кошторисів, штатних розписів тощо).

Право розпоряджатися комунальним майном (приватизувати, відчужувати і т. ін.), комунальними організаціями (створювати, ліквідувати, реорганізувати) належить виключно відповідним радам.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, визначимо повноваження обласної (районної) ради та обласної (районної) державної адміністрації щодо управління ОУНБ і РЦБС:

1. Рада здійснює повноваження суб'єкта управління бібліотекою з правом реорганізувати, ліквідувати її у межах законодавства.

2. Державна адміністрація здійснює делеговані відповідною радою повноваження з поточного управління бібліотекою без права реорганізувати, ліквідувати її. При цьому адміністрація підзвітна раді у виконанні таких повноважень.

Також звертає на себе увагу процедура призначення та звільнення директора ОУНБ чи РЦБС. У різних регіонах цей процес проходить неоднаково. Інколи керівника бібліотеки призначає рада, інколи – адміністрація або навіть управління (відділ) культури відповідної адміністрації. При цьому з ним може укладатися контракт. Оскільки, як вже було зазначено раніше, призначення директора бібліотеки – прерогатива місцевої ради, зосередимо увагу на процедурі укладання контракту.

Відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю України, контракт – особлива форма трудового договору, в якому „строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (в тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення і організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, можуть встановлюватися за угодою сторін. **Сфера застосування контракту визначається законами України**” [3].

У Кодексі законів про працю України термін “законодавство” вживається у широкому значенні, тобто включає в себе як закони, так і підзаконні нормативно-правові акти. Але відповідно до пунктів 1 та 6 ч. 1 ст. 92 Конституції України, винятково законами України визначаються права й свободи людини і громадянина, гарантії цих прав та свобод, основні обов'язки громадянина, а також засади регулювання праці та зайнятості [1].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну “законодавство”) зазначив: «Термін “законодавство”, що вживається у частині третій статті 21 Кодексу законів про працю України щодо визначення сфери застосування контракту як особливої форми трудового договору, треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України» [7].

Таким чином Конституційний Суд визначив вичерпний перелік нормативно-правових актів, які визначають сферу застосування контракту.

Закон України „Про місцеве самоврядування” не наділяє органи місцевого самоврядування правом укладати контракти з керівниками комунальних організацій. Тому очевидно, що обласна (районна) рада на підставі свого рішення не може укласти контракт із директором ОУНБ (РЦБС).

Натомість ст. 36 Закону України „Про місцеві державні адміністрації” визначає голів місцевих державних адміністрацій

стороною контракту з керівниками організацій, що належать до сфери управління цих адміністрацій [5].

Отже, директор ОУНБ (РЦБС) призначається рішенням сесії відповідної місцевої ради. Якщо рада висловлює бажання, щоб керівник бібліотеки працював на підставі контракту, вона повинна своїм рішенням дати таке доручення голові місцевої державної адміністрації. У даному випадку голова адміністрації набуває функції роботодавця по відношенню до директора бібліотеки, але при цьому виникають сумніви щодо права голови адміністрації самостійно звільнити директора бібліотеки.

Водночас необхідно зазначити невідповідність Закону України „Про місцеве самоврядування” і Положення про централізовану бібліотечну систему (затверджене наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 № 709). Адже цей документ визначає, що „директор централізованої бібліотечної системи призначається і звільняється з посади відділом культури місцевої держадміністрації” [8].

Недосконалість законодавства часто негативно впливає на функціонування організацій, які перебувають у спільній комунікаційній власності територіальних громад сіл, міст, селищ району (області). Крім того, на часі затвердження типового положення про ОУНБ та внесення змін до Положення про ЦБС.

Список використаної літератури

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України, 28 черв. 1996 р. – К. : Велес, 2004.

2. Україна. Закон. Цивільний кодекс України // [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
3. Україна. Закон. Кодекс законів про працю України // [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
4. Україна. Закон. Про місцеве самоврядування // [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
5. Україна. Закон. Про місцеві державні адміністрації // [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
6. Україна. Закон. Про бібліотеки і бібліотечну справу // [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
7. Україна. Конституційний Суд. Рішення у справі за конституційним Зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну “законодавство”) : від 09.07.1998 № 12-рп/98 // <http://www.ccu.gov.ua/>.
8. Міністерство культури і мистецтв України. Про затвердження Положення про централізовану бібліотечну систему : наказ від 20.11.2001 № 709 // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
9. Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання : затверджений та введений в дію наказом від 22.11.1994 № 288 // <http://zakon.nau.ua>.
10. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання : затверджений та введений в дію наказом від 28.05.2004 № 97 // <http://zakon.nau.ua>.

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ ЮНЕСКО:
СТРУКТУРА ТА СПЕЦИФІКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОСТУПУ**

В НАСЛІДОК активного розвитку нових інформаційних технологій в останні два десятиріччя в умовах глобалізації в сучасному світі утворилося нове інформаційне середовище, в якому набули нових змісту та значення як збереження та поширення вже відомих знань, так і продукування нової інформації. Саме тому останнім часом триває перегляд ролі та значення традиційних інформаційних послуг, а також їхніх перспектив у майбутньому. Такі традиційні центри збереження та поширення інформації, як архіви та бібліотеки, активно інтегруються в це нове інформаційне середовище, пристосовуючись до нових умов існування, втягуючись у процеси інформатизації суспільства, розвитку соціальних комунікацій. Значний внесок у реалізацію нових принципів поширення та використання інформації у світі роблять різні міжнародні організації, що визначають, координують та сприяють соціальній комунікації. Серед них досить вагому роль відіграє ЮНЕСКО, що існує вже понад 60 років. Ця організація активно розвиває власні інформаційні Інтернет-ресурси, і на сьогодні вони є найпопулярнішим та найбільш інформативним джерелом інформації про її діяльність.

ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) було засновано 16 листопада 1945 року при Організації Об'єднаних Націй. Поштовхом до її створення

стала потреба в міжнародній організації, що опікувалася б питаннями освіти, культури та науки у світі, сприяла міжнародному інтелектуальному і моральному співробітництву в поширенні та розвитку гуманістичних ідей та захисту миру. Устав ЮНЕСКО набрав сили 4 листопада 1946 року після підписання відповідних актів двадцятьма державами світу. На початку XXI ст. кількість членів цієї організації становила вже понад 190 країн.

Історія діяльності ЮНЕСКО, окремі її аспекти неодноразово були предметом уваги дослідників із різних країн. Це праці М. Петрачкова, Т. Коваленка-Косарика, А. Зленка та ін., присвячені питанням співробітництва між країнами у сфері реалізації різних програм ЮНЕСКО, наприклад, щодо участі українських вчених у науковій діяльності організації.

Не рахуючи численних публікацій документів ЮНЕСКО за весь період її існування, з якими в Україні можна ознайомитися у фонді публікацій ООН в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, за останні десять-п'ятнадцять років з'явилася низка праць щодо різних аспектів політики та діяльності ЮНЕСКО. Наприклад, у сфері інформаційних відносин та міжнародної інформаційної політики; збереження культурної спадщини, охорони культурного надбання людства та їхніх правових аспектів; програми “Пам'ять світу”; освітньої

О. Кравцова

стратегії та політики; загальноєвропейського наукового співробітництва та участі у ньому України тощо.

Тривають дискусії щодо інформаційної політики ЮНЕСКО та можливостей її реалізації, зокрема, в останні роки у Криму регулярно відбуваються міжнародні конференції в галузі бібліотечної справи та співробітництва, на яких розглядаються питання щодо формування міжнародної політики у сфері побудови інформаційного суспільства в рамках програми "Інформація для всіх", а також велика увага приділяється освітнім проектам ЮНЕСКО.

60-річчю цієї організації було присвячено спеціальний симпозіум, проведений у 2006 р. Його матеріали, з якими можна ознайомитися на веб-порталі ЮНЕСКО, висвітлюють основні етапи історії цієї інституції та формування її інформаційних ресурсів.

Ресурси ЮНЕСКО всебічно розкривають діяльність організації в галузі вільного поширення, розвитку та використання інформації, її інтеграції в сучасному демократичному світі, сприяння розвитку гуманістичних принципів у науці, культурі, освіті, а також містять відомості про необхідні заходи щодо захисту культурної та документальної пам'яті людства.

Слід зазначити, що Інтернет-ресурси ЮНЕСКО, процеси їхнього формування, використання та їхня роль у поширенні знань досі фактично не були предметом окремого дослідження.

Основним місцем, де вони сконцентровані, є веб-сайт інституції (<http://www.unesco.org>), що має досить складну та розгалужену структуру. Він являє собою цілісну документально-інформаційну систему, що характеризується низкою ознак, зокрема, єдністю цільового призначення, функціональною самодостатністю тощо, створюючи нову якість інформації. Загалом же у складі ресурсів ЮНЕСКО існують декілька окремих веб-порталів, на яких сконцентровано матеріали щодо окремих напрямів діяльності, якими опікується ця організація. Серед них: програмно-технологічний портал, котрий на безкоштовній основі розповсюджує інформаційні технології, портали інформаційного суспільства, архівний та бібліотечний.

Бібліотечний портал (www.unesco.org/webworld/portal_bib/), як і архівний, досить значний за обсягом і пропонує користувачам понад 14 тис. посилань на різні бібліотеки світу, а також на ресурси, пов'язані з навчанням та міжнародним співробітництвом у цій галузі. Перший рівень інформації, представлений на веб-порталі, розкриває стратегію ЮНЕСКО щодо розвитку бібліотек та відкритої бібліотечної мережі світу в умовах нового інформаційного середовища та з урахуванням соціальних потреб суспільства. ЮНЕСКО активно співпрацює з різними бібліотеками світу, допомагаючи, перш за все, бібліотекам країн, що розвиваються, у залученні до нових інформаційних технологій з метою покращення обігу інформації, а також у професійній підготовці кадрів за допомогою окремих навчальних програм та заходів. З цією метою ЮНЕСКО створено спеціальну бібліотечну мережу під назвою "Мережа асоційованих бібліотек ЮНЕСКО" (UNESCO Network of Associated Libraries; UNAL), до якої увійшли понад 500 бібліотек світу. Також у рамках цієї мережі було розроблено ряд спеціальних програм, що мали сприяти поширенню співробітництва між бібліотеками з метою забезпечення відкритості та доступності їхніх ресурсів в світлі світового культурного дія-

логу, залучення до широкого соціального співробітництва. Всі ці заходи покликані, в першу чергу, полегшити різним групам суспільства доступ до знань, накопичених людством, сприяти їхньому поширенню та використанню із залученням найновітніших інформаційних технологій. Важливу роль відведено Інтернету як якісно новому інформаційному середовищу. На практиці це реалізується ЮНЕСКО, наприклад, шляхом безкоштовного надання окремим бібліотекам країн, що розвиваються, програмного забезпечення для створення та використання баз даних, а також для постійного їхнього поповнення, вдосконалення інформаційного пошуку, забезпечення пошуку та обміну даними в онлайн-режимі, а також навчання співробітників цих бібліотек відповідних навичок роботи, проведення спеціальних тренінгів та консультацій. З описом подібного програмного забезпечення можна ознайомитися на бібліотечному веб-порталі ЮНЕСКО, зокрема з програмними засобами для обробки інформації та обміну даними IDAMS (Internationally-developed Data Analysis and Management Software), CDS/ISIS (Computer Documentation System/Integrated System Information Services) та Greenstone, останній з яких призначений для розвитку цифрових бібліотек та забезпечення доступу до них.

Другий рівень інформації на бібліотечному веб-порталі безпосередньо представлений розвинутим каталогом посилань (загалом понад 1 400) на різні бібліотеки світу, добірками програм зі співробітництва, збереження інформаційних ресурсів, навчання тощо. Першими у ньому є категорії рівня директорії, серед них: бібліотеки, співробітництво, навчання, збереження (оцифрування та спеціальні програми – 124), конференції та зустрічі (на жаль, наявні лише по 2007 рік включно). Цікавою та корисною є добірка спеціальних програм, наприклад, Programme for Preservation and Conservation (PAC), спрямованих на збереження документального надбання людства.

Посилання на різноманітні бібліотеки світу представлені у 13 категоріях другого рівня. Пошук серед цих бібліотек організовано за предметною ознакою – академічні і наукові, урядові, публічні, національні, а також спеціалізовані бібліотеки, наприклад, історичні, культурні, медичні, для дітей та підлітків. Є також категорія бібліотек, що окремо визначені як "спеціальні" (або "спеціалізовані"), а також бібліотеки оцифрованих ресурсів ("digital"). Остання категорія становить інтерес з огляду на зростання ролі та значення оцифрованих документів у режимі доступу он-лайн у системі соціальних комунікацій. Вона пропонує колекції текстів он-лайн, представлених різними бібліотеками та згрупованих за мовою, категорією та регіоном.

На жаль, одним із найсуттєвіших недоліків є те, що станом на серпень 2008 року останнє заявлене оновлення бібліотечного порталу ЮНЕСКО вказувалося січнем того ж року, тобто понад шість місяців він не поновлювався.

На так звані академічні та дослідницькі бібліотеки (академічних організацій, університетів тощо) є 7 найбільш популярних посилань. Серед них є перехресне посилання на віртуальну бібліотеку, що знаходиться в освітньому секторі ЮНЕСКО (UNESCO – Education Sector Virtual Library; http://www.unesco.org/education/ed_publications/), де розміщено освітні матеріали, що публікуються цією інституцією, – книги, докумен-

ти, відео тощо (всього 245 публікацій). На жаль, на серпень 2008 р. останнє оновлення відносилось до 2003 року. На сайті цієї бібліотеки представлений тематичний каталог із 19 категорій (різні питання освіти, наука та технології, родина та охорона дитинства, гендерна рівність, супротив насильству тощо), а безпосередній пошук через пошукове вікно здійснюється за 35 категоріями. Крім того, представлено інформацію про різні проекти та мережі-партнери.

У категорії "академічні та дослідницькі" бібліотеки розміщено, в першу чергу, за географічною ознакою (Африка, арабські країни, тихоокеансько-азійський регіон, Канада, країни Карибського басейну, Європа, Латинська Америка, США).

Слід підкреслити важливість наявності посилань на національні бібліотеки, які є чи не найбільшими та найзначнішими бібліотеками країн, де представлені надбання народу і які фактично представляють країну. Вони виділені в окрему категорію (122 посилання).

Є і 187 посилань на бібліотеки в категорії "історія". Це як загальні зібрання з історії, так і бібліотеки, що зберігають документи з окремих історичних наук або історичних дисциплін, наприклад, нумізматики. Але серед регіонів, що представлені, є лише Європа, Америка та арабські країни.

Серед спеціалізованих бібліотек розподіл відбувається за окремими тематичними напрямками, серед яких право, картографія, філологія, релігія, наука тощо. У цій категорії представлені також бібліотеки для сліпих.

ЮНЕСКО має власну бібліотеку (<http://www.unesco.org/library>) яка заснована у 1947 р. і призначена, в першу чергу, для працівників цієї організації. Також вона є публічною й до-

ступна для широкого загалу людей, які цікавляться діяльністю ЮНЕСКО. Бібліотека знаходиться у Парижі та пропонує різноманітні послуги, більшість з них доступна лише через мережу Інтранет (з попереднім замовленням матеріалів та можливістю отримання копій, виготовлених на замовлення, у самій бібліотеці надається можливість користування оргтехнікою). Лише невеликий обсяг послуг доступний в Інтернеті, наприклад, пошук необхідного документа за каталогом, укладання бібліографії необхідної тематики на замовлення тощо. У бібліотеці також створено умови для користування нею людьми з обмеженими можливостями.

Фонд бібліотеки включає зібрання, що представляють відповідні напрями діяльності ЮНЕСКО, зокрема культуру, освіту, природознавчі науки, гуманітарні та суспільні науки, комунікацію та інформацію, а також численні програми. Частково їх можна знайти в Інтернеті та на сайті ЮНЕСКО. Загалом, оригінальні документи цієї інституції, що повністю відображають її діяльність, розміщуються в архіві, доступному в режимі он-лайн. Є у фонді бібліотеки й аналогічні видання інших великих міжнародних організацій, наприклад ООН.

Усе вищезазначене свідчить про формування структури інформаційно-документальних ресурсів нового типу. Вона характеризується наявністю різноманітної інформації щодо профілю діяльності ЮНЕСКО, формуванням власних бібліотечних ресурсів і віртуальних бібліотек, а також розгалуженої системи гіперпосилань на ресурси інших бібліотек. Це значно розширює інформаційні можливості для користувачів із будь-якої країни.

ВІРТУАЛЬНА КНИЖКОВА ВИСТАВКА – НОВА ФОРМА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ

ГЛОБАЛЬНА комп'ютерна мережа Інтернет стала ефективним засобом комунікації (включаючи професійну), пропаганди, реклами та електронної комерції. Більшість громадян, підприємств, установ, організацій та закладів, маючи доступ до Мережі та власні сайти, активно використовують даний ресурс. Головною перевагою інформації, що розміщується в Інтернеті, є її доступність та широта охоплення аудиторії. Так, за результатами досліджень, проведених електронним виданням «Содружество» (<http://sodruzhestvo.biz.ua>), українська Інтернет-аудиторія у 2007 р. складала понад 4 млн. осіб.

Українські бібліотеки також почали активно використовувати нові можливості у комунікативній політиці. Онлайн-овий бібліотечний сервіс набуває все більшого розвитку та передбачає забезпечення дистанційного доступу до ресурсів бібліотеки широкого кола користувачів Інтернету. Тому цікаве та змістовне інформаційне наповнення бібліотечного веб-сайту є запорукою успіху закладу. Великого значення ця діяльність набуває для осіб із особливими потребами, оскільки для них відвідання сайту бібліотеки є майже єдиною можливістю одержати потрібну інформацію.

Ефективним засобом популяризації бібліотечних ресурсів є віртуальні виставки. Виставкова діяльність успішно перенесена в Мережу, і нині віртуальні виставкові заходи становлять 1% на ринку індустрії подій. При організації **традиційних** книжкових виставок, з одного боку, перед користувачами розкривається бібліотечний фонд, але з іншого – виникає ряд проблем:

- включення видань до експозицій ускладнює їхню видачу користувачам;
- термін експонування документів обмежений;
- матеріали на виставках бажано виставляти або в закритих вітринах, або організувати чергування біля виставки в режимі її роботи з метою збереження експонатів, що призводить до додаткових трудових та матеріальних витрат, деяких незручностей для бажаючих переглянути видання;
- кількість відвідувачів виставки обмежується користувачами бібліотеки.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє впроваджувати у бібліотеках нову форму виставкового експонування документів – **віртуальну (онлайн-)**

Л. Кудря

нову, електронну) виставку. Її безумовною перевагою є те, що це – умовно не обмежений у часі та просторі захід, котрий реалізується за рахунок Інтернет-ресурсів, у межах якого бібліотека має можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів, що розкривають зміст виставки.

Користувачі у зручній для себе час можуть знайомитися з представленими на виставках документами та висловлювати свою думку про них.

Віртуальні книжкові виставки є досить новим явищем на українському ринку бібліотечних та інформаційних послуг порівняно з країнами Західної Європи та США. Тому важливим є вивчення світового досвіду з цього питання та запровадження найкращих методичних рішень у практику бібліотек. Нині ж велика кількість із цих виставок є відносно простими та схожими на електронні бібліографічні списки і каталоги або на Інтернет-магазини.

Основними чинниками, що визначають ефективність популяризації документів, представлених у вигляді книжкової віртуальної виставки, є:

- рівень розробки експозиції;
- досконалість технологій, використаних для створення виставки;
- інформаційне навантаження;
- термін розміщення на сайті.

Використання у бібліотечній практиці віртуальних виставок дозволяє розв'язати ряд проблем, які неможливо вирішити традиційними методами. Це, зокрема:

- забезпечення збереженості документів;
- оперативність організації виставки та можливість постійного її поповнення новими документами;
- представлення документів у потрібній кількості назв;
- необмеженість терміну експонування документів;
- можливість перегляду змісту окремих документів, зокрема збірників наукових праць, та ілюстрацій;
- розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації;
- представлення документів, які відсутні у фондах даної бібліотеки, але мають певне значення для розкриття заданої теми;
- можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час (24 години на добу, 7 днів на тиждень).

Відвідувачі віртуальної виставки можуть отримати повну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень і витрат, супутніх традиційним виставкам, наочно ознайомитися з інформаційним ресурсом та одержати іншу додаткову інформацію. Це, безумовно, сприятиме зверненню користувачів до ресурсів бібліотеки, більш активному її відвідуванню.

Отже, віртуальні виставки надають широкий спектр можливостей для суб'єктів виставкової діяльності. Їхні організатори можуть таким чином популяризувати бібліотечні фонди та рекламувати бібліотеку, а відвідувачі – задовольняти свої інформаційні потреби.

Основні етапи підготовки віртуальних виставок такі ж, як і для традиційних експозицій: відбір документів, визначення структури, компонування матеріалу, оформлення текстів

та ілюстрацій. Користування виставкою має бути зручним і зрозумілим. Структурування документів не обов'язково має відповідати правилам компонування матеріалу, прийнятим для традиційних виставок. Документи можуть бути розташовані не тільки за розділами, а й за абеткою назв, хронологією або іншими ознаками, що, у свою чергу, спрощує процес організації виставок.

Віртуальні виставки, створені в форматі HTML, дозволяють використовувати гіперпосилання. Це сприяє більш повному інформаційному наповненню та широті розкриття теми виставки, додає тексту цілісності, зручності читання, інтонації і сенсу.

Цілісність тексту

У жодному випадку не можна робити посилання зі слів «тут», «там» і т. ін. Текст має бути самодостатнім, а гіперпосилання повинні допомогти отримати додаткову інформацію за темою. Тобто посилання слід ставити так, щоб користувач від їхньої відсутності нічого не втратив.

Зручність читання

Якщо кожне друге слово підкреслено, користувач перестав сприймати текст. Ідеальний варіант – виносити посилання в кінець матеріалу. Перехресні посилання між свіжими і архівними матеріалами, по-перше, допоможуть читачеві отримати інформацію, по-друге, значно підвищать цінність архіву.

Інтонація і сенс

Інтонація і сенс гіперпосилання тісно пов'язані з цілісністю тексту. Посилання має бути коротким – одне-два слова. Доцільно робити посиланням назви статті або твору. Зовнішній вигляд посилання в тексті (виділення кольором і, як правило, підкресленням) вже сам по собі здатний впливати на інтонацію. Інші способи виділити інтонацію – курсив і напівжирне зображення.

З огляду на те, що переважна більшість користувачів Інтернету шукає інформацію за допомогою пошукових систем (Yandex, Google, Meta та ін.), які не індексують документи баз даних, значна частина інформації з бібліотечних сайтів, представлена в електронних каталогах та інших базах даних, втрачається для Інтернет-користувачів. Віртуальні виставки звичайно складаються з окремих html-файлів, тому проіндексовані пошуковими системами і доступні всім Інтернет-споживачам. Отже, віртуальне виставкове експонування документів дозволяє розкрити фонди бібліотеки більшому колу читачів.

При організації віртуальних виставок велику увагу треба приділяти дизайнерському оформленню, тому що це чудовий спосіб продемонструвати рівень заходу. Основна мета виставки – інформаційне обслуговування, реклама бібліотеки та її інформаційних послуг.

Віртуальні виставки можуть бути створені як доповнення до реальних експозицій. Наприклад, ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» (НПБУ) одночасно з книжковою експозицією до 75-х роковин Голодомору 1932-1933-х років в Україні „Чорна сповідь моєї Вітчизни” виставила на своєму сайті (<http://www.nplu.org>) й однойменну віртуальну виставку.

Перехід до всіх віртуальних виставок (переліку) Бібліотеки можна здійснити з першої сторінки її веб-сайту (рубрика «Віртуальні виставки»), що, безперечно, свідчить про значущість даної форми інформування. Поява та популярність

віртуальних виставок, створених працівниками НПБУ, зумовлена новими вимогами користувачів до її сервісу та бажанням Бібліотеки надавати всім, включаючи людей з особливими потребами, можливість користуватись її послугами. Відкриваючи сторінку віртуальних виставок НПБУ (<http://www.nplu.org/ua/events/exib.htm>), можна ознайомитись із їхнім переліком, в якому зазначені дати створення експозицій. Кожна з виставок має власну структуру, інколи досить складну.

Бібліографічний опис документів (здебільшого це видання з фондів Бібліотеки) може бути винесено в окремий список та дублюватися на веб-сторінках, присвячених окремим розділам, що містять також історичну довідку, оглядову інформацію про видання, декілька зображень його обкладинок, титулів та окремих сторінок.

На тематичних віртуальних виставках документи систематизуються за абеткою і, крім бібліографії та ілюстративного матеріалу, тут можна ознайомитись зі змістом збірників, які торкаються означеної теми, та авторською анотацією.

Наразі на сайті НПБУ представлено 7 виставок. Особливу увагу хочеться звернути на такі з них: **“Чорна сповідь моєї Вітчизни”**, **“Краю мій, моя ти Батьківщино”**, **“Я йшов до тебе, Україно мила”**.

Найбільш вагомою серед експозицій з точки зору обсягу матеріалів та складності організації є виставка **“Чорна сповідь моєї Вітчизни”**. Документи представлені за такими розділами: **«Голодомор в Україні 1932–1933 років: офіційні документи»**, **«Україна часів тоталітаризму: 20-30 рр. XX століття»**, **«Упокоєння голодом: літопис трагедії»**, **«Слово правди й застороги: Голодомор у мемуарах та літературно-мистецьких творах»** (підрозділи: **«Спогади свідків Голодомору»**, **«Тема Голодомору в художній і публіцистичній літературі та образотворчому мистецтві»**).

До виставки включено книги за останні 5 років. Кожний розділ відкривається візуальним рядом книг із видавничими анотаціями. Розділи містять списки літератури, що мають більш широкі хронологічні рамки видання (за останні 10 років), а також документи української діаспори та окремі твори художньої літератури, що побачили світ у попередні роки.

Повний пошук книжкових видань із фондів НПБУ пропонується здійснити в електронному каталозі (ведеться з 1995 р.) за ключовими словами: **„голодомор*“, „сталінізм*“, „тоталітаризм*“, „колективізація*“, „репрес*“**, а також у традиційних читальних каталогах Бібліотеки. Для пошуку інформації даної тематики пропонується скористатися також **“Політематичною базою даних статей з періодичних видань”**.

З метою створення належних умов для розвитку сфери туризму і діяльності курортів та розбудови сучасної туристичної інфраструктури Президентом України 2008 рік було оголошено Роком туризму і курортів в Україні. В його рамках НПБУ підготувала віртуальну книжкову виставку **“Краю мій, моя ти Батьківщино”**. Вона охоплює широке коло питань, пов'язаних із забезпеченням управління розвитком туристичної і курортно-рекреаційної економіки; знайомить з історією розвитку регіонів нашої країни, починаючи з археологічних відомостей про перші поселення і закінчуючи найсвіжішою інформацією про архітектурні споруди, пам'ятники та музеї. Документи, представлені на виставці, також знайомлять з при-

родними заповідниками, національними парками, архітектурними шедеврами та мальовничими пейзажами України. Представлено і перелік найцікавіших видань щодо туризму в Україні з фондів НПБУ 2006–2007 років випуску.

При створенні персональних віртуальних виставок їхню структуру можна побудувати таким чином: біографічна довідка про особу; бібліографія, а саме: перелік авторських робіт, видань про діяча (книги; окремі розділи книг, статті з журнальних та газетних видань; посилання на Інтернет-ресурси). Бажано, щоб усі бібліографічні записи анотувались, а до більшості представлених на виставці документів додавався ілюстративний ряд – обкладинки та титульні сторінки видань, що покращує сприйняття виставки користувачами.

Прикладом такої персональної віртуальної експозиції може бути виставка **“Я йшов до тебе, Україно мила”**, присвячена 60-річчю від дня народження Р. Чілачави – поета, перекладача, публіциста, вченого-літературознавця, автора понад 80 книг, державного і громадського діяча. На ній представлено поетичні та публіцистичні твори письменника, його переклади з української та грузинської мов, видані переважно за період з 2000 по 2005 рік. Для докладнішого ознайомлення з біографією та діяльністю Р. Чілачави дається гіперпосилання на статтю **“Поет двох народів”** у **“Календарі визначних та пам'ятних подій”** на сайті НПБУ.

Наразі віртуальні комунікації та веб-можливості є обов'язковою умовою конкурентоспроможності бібліотек. З огляду на це, віртуальні виставки стають невід'ємною складовою їхньої виставкової діяльності. Такі експозиції можуть готуватися паралельно з традиційними книжковими виставками або бути самостійною формою розкриття та популяризації фондів, вони є ефективним інструментом залучення користувачів до бібліотеки, засобом створення її позитивного іміджу.

Список використаної літератури

1. Вербицкая В. Роль Интернет в выставочном бизнесе // www.exproa.com/Articles/lang/ra/articleid/
2. Виртуальные выставки // www.cci.zp.ua/vexpo/ms/price.htm
3. Выставки RU-EXPO // www.ru-expo.ru
4. Дупляк Т., Ткаченко Т. Интернет технології у виставковій діяльності // *Маркетинг в Україні*. – 2008. – № 3. – С. 26–29.
5. Збаровская Н. Выставочная деятельность публичных библиотек. – СПб., 2004. – 224 с.
6. Исследования книжного рынка Украины // *Маркетинговые исслед.* – 2008. – № 4. – С. 91.
7. Новини: всесвітня Інтернет-виставка // www.management.com.ua/news/
8. Основы выставочно-ярмарочной деятельности : учеб. пособие для студентов вузов / под ред. Л. Е. Стровского. – М., 2005. – 287 с.
9. Пропаганда в печати // *Экономика и жизнь*. – 1997. – № 21. – С. 14.
10. Смоляницкий Б. М. Информационное обслуживание в Интернете : учеб. пособие. – Х., 1998. – Ч. 1. – 65 с.; Ч. 2. – 63 с.
11. Холмогоров В. Интернет-маркетинг : крат. курс. – СПб., 2001.
12. Шрайберг Я. Л. Интернет-ресурсы и услуги для библиотек : [в 2 ч.]. – М., 2001. – 208 с.

СУЧАСНИЙ БІБЛІОТЕКАР: ПРОФЕСІОНАЛ ТА ОСОБИСТІТЬ (З досвіду роботи бібліотек Запорізької області)

У наш час неможливо переоцінити роль бібліотеки як одного з основних соціальних інститутів, що сприяє розвитку освіти, інформаційної культури особистості, її духовності. Чи відповідають наші бібліотеки поставленим завданням? Які перспективи їхнього розвитку на найближче майбутнє? Для того, щоб відповісти на ці запитання, потрібно визначити, які ресурси ми маємо.

Одним із важливих факторів розвитку бібліотеки є її кадровий склад. У сучасній концепції управління персоналом визнається найважливішим стратегічним ресурсом, яким необхідно ефективно керувати, вкладати в його розвиток чималі зусилля й кошти.

У Запорізькій області, як і в більшості регіонів країни, на жаль, спостерігається значне старіння кадрів, тому проблема залучення, а головне – закріплення молодих фахівців у бібліотеці – чи не найважливіша.

Наразі молоді й відносно молоді (до 35 років) працівники становлять 18% від загального кадрового складу бібліотек, причому в містах їх 22,2%, у сільській місцевості – 16,5%; 22,6% із них мають вищу освіту (у міських бібліотеках – 42%, у сільських – 13,8%), вищу базову – 57,9%. Характерно, що питома вага спеціалістів з вищою фаховою освітою складає тільки 19,4%, а з вищою педагогічною – 80,6%. У містах ця тенденція виражена ще більше: 14,3% і 85,7%. На селі частка педагогів серед фахівців з вищою освітою складає 73,3%.

Треба визнати, що молоді фахівці досить успішно працюють на всіх напрямках бібліотечної діяльності. Однак є ділянки роботи, що викликають у них особливу зацікавленість. Це електронні ресурси й усе, що з ними пов'язане; бібліотечне краєзнавство і туризм; питання іміджу й реклами бібліотеки; бібліотечне обслуговування дітей та молоді.

Завдяки творчим прагненням, своїй мобільності бібліотечна молодь швидко засвоює і підхоплює інноваційні ідеї, активно включається в пріоритетні проекти. Проте світ, що швидко змінюється, пред'являє до професії бібліотекаря нові вимоги і, як наслідок, виникає необхідність постійного навчання, удосконалення своїх знань.

Саме для реалізації цих завдань було задумано і проведено обласний конкурс молодіжних інноваційних проектів. Його організаторами стали Запорізька бібліотечна асоціація, Запорізька ОУНБ ім. О. М. Горького, обласний комітет профспілки працівників культури.

Мета конкурсу – розвиток та закріплення кадрів бібліотек через стимулювання творчої діяльності, надання допомоги бібліотечній молоді в її професійному становленні. До участі у цьому творчому змаганні було запрошено представників усіх бібліотек регіону, незалежно від форм власності, без будь-яких обмежень.

Ідея організаторів полягала в тому, що саме професійне спілкування, обмін інноваційним досвідом, знайомство з новими практичними напрацюваннями допоможуть молоді яскравіше розкрити свій професійний потенціал, більш зацікавлено, а отже успішно, використовувати свої творчі можливості.

Наші надії цілком справдилися. Конкурс пройшов у прекрасній атмосфері – дружній і творчій. Ідеї й проекти учасників були актуальними та різноманітними. Ми побачили професіоналів, яких дійсно цікавить використання інтерактивних техно-

логій. Вони реально знаходять усе нові й нові способи зв'язку зі співтовариством, у якому працюють.

О. Тарлінська

Одним із переможців конкурсу стала бібліотекар Приазовської районної бібліотеки для дітей Л. Ковальова, яка представила творчу програму «Літо з книгою» та її мультимедійний варіант. Потрібно відзначити, що ця бібліотека завжди дивує розмаїттям заходів. Мета передбаченого проекту – удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування юних читачів у ЦБС у літній період.

У рамках проекту проводились екскурсії, ігрові програми, конкурси, зокрема КВК і брейн-ринги. Спонсорами цих заходів були відділ у справах сім'ї і молоді Приазовської райдержадміністрації, місцеві фермери, приватні підприємці.

У травні 2008 р. у бібліотеці відбулася презентація літніх читань «У книг немає канікул», був оголошений конкурс на кращого читача літа «Книжковий врожай».

У роботі з організації дозволя дітям, широкого залучення їх до читання бібліотеки району тісно співпрацюють зі шкільними торами, іншими організаціями, котрі займаються літнім відпочинком дітей.

Не залишились осторонь проекту і дорослі, для яких було підготовлено пам'ятку «Навчїть дитину любити книгу». Вона вручалася батькам, які взяли участь в акції «Книга + Я = кращі друзі».

Широкого розголосу серед приазовців набув оголошений через місцеву газету районний конкурс творчості дітей і підлітків. Його результатом стала збірка «Я оспівую рідний край», до якої ввійшли найкращі літературні твори юних читачів. Книгу ілюстровано дитячими малюнками. Спонсори видання – районні державна адміністрація і рада. Підсумком акції стали загальнорайонні свята: «Ми – народ, який читає» і «Зовсім не секретно».

Нині ЦРБ працює над реалізацією нового цікавого проекту – «Приазов'я православне».

Серед переможців обласного конкурсу – бібліограф Мелітопольської районної ЦБС А. Бондаренко, котра представила свою творчу програму «Перлини Мелітопольщини», розраховану на 2008-2013 рр.

На території Мелітопольського району є багато історико-культурних зон, найвідоміші з яких – Національний історико-археологічний комплекс «Кам'яна Могила», заповідна зона «Цілючі джерела», заповідник «Старо-Бердянське лісництво»; активно розвивається зелений туризм. Це зумовило необхідність пошуку нових форм обслуговування користувачів, котрі цікавляться проблемами краєзнавства і туризму. Завданням програми стали:

- формування єдиного культурно-інформаційного простору регіону;
- збереження й збагачення інформації про край, його історико-культурну спадщину, національні, місцеві звичаї та традиції;
- встановлення партнерських зв'язків і взаємодія з іншими організаціями та установами;
- PR-акції з метою привернення уваги жителів до питань краєзнавства, туризму, інформаційних ресурсів бібліотеки.

Нині при ЦРБ створено інформаційно-туристичний центр

“Великий степ”, який надає відомості щодо туристичних об’єктів та маршрутів, послуг турагенцій та туроператорів, пропонує краєзнавчу літературу. Для користувачів відкрито Інтернет-центр; формується база даних про туристично привабливі об’єкти Мелітопольського району. Бібліотека розпочала видання рекламної продукції з краєзнавчого та зеленого туризму.

Серед спонсорів – громадська організація, учасник проекту партнерства Канада – Україна “Регіональне врядування та розвиток краю”.

В рамках обласного конкурсу було представлено мультимедійні презентації Запорізької міської ЦБС для дорослих та Василівської районної ЦБС, присвячені ідеям створення привабливого іміджу бібліотеки, рекламі інформаційних фондів та різноманітних послуг, залученню до співпраці потенційних партнерів і спонсорів. Автори проектів – завідувачка бібліотеки-філії ім. Т. Г. Шевченка Запорізької МЦБС Н. Калініна та заступник директора Василівської ЦРБ Н. Коноваленко.

Інноваційність проектів полягала у використанні сучасних технологій для швидкого ознайомлення широкого загалу зі всебічною діяльністю бібліотечних закладів, розповсюдженні з метою широкої реклами презентаційних дисків.

Велику зацікавленість викликала ідея волонтерського руху «Скажи книзі – так!», запропонована завідувачкою бібліотеки-філії ім. З. Космодем’янської Запорізької міської ЦБС для дітей О. Мельниковою. Головний задум проекту – консолідація зусиль бібліотечних, освітніх, громадських організацій, друзів бібліотеки для посилення уваги до проблем дитячого читання. У плані реалізації проекту – проведення свят, пов’язаних із книгою і читанням; створення куточків читання в дитячих лікарнях, при-тулках, інтернатах, у супермаркетах; відвідування дітей із обмеженими фізичними можливостями; проведення акцій «Подаруй книгу», «Почитай-но!». О. Мельникова тісно співпрацює із ЗМІ, вона ініціатор створення радіопроеграми «Хвилинка про читан-

ня», учасниця обласних телевізійних програм «Домовуша» і «Від 0 до 6». Довгострокові очікувані результати проекту – охопити волонтерським рухом усе місто, залучити до нього громадські організації, спонсорів, видатних людей обласного центру.

Наведені приклади – лише незначна частина проектів, представлених молодими бібліотекарями на конкурс.

Обласний конкурс молодіжних інноваційних проектів виявив фахові якості молодих працівників бібліотек Запорізького краю, їхню професійність, ерудицію, ініціативність, комунікабельність, відкритість до нововведень. Вони творчо підходять до своєї роботи, вважають її потрібною та корисною. Заповнюючи анкету «Якби я був директором...», багато з молодих фахівців висловили свою незалежну думку про бібліотечну діяльність, перспективи функціонування бібліотечних закладів, внесли конструктивні пропозиції щодо переорієнтації традиційних усталених поглядів на ці інституції та їхні функції.

Разом з тим, конкурс виявив ряд проблем, які стосуються, зокрема, невеликої кількості молоді у бібліотеках, її фахової підготовки (вищу освіту має лише кожен четвертий, багато з них – педагоги), нагальної необхідності у післядипломній освіті (бажано – короткострокової). Недостатньо розроблені система мотивації праці, методи матеріального і морального стимулювання; не завжди створюються умови для прояву творчих і новаторських здібностей молодих працівників. Обласні методичні центри не приділяють належної уваги креативній, творчій молоді. Мабуть, своєчасним є питання про створення молодіжного клубу, який міг би стати центром інноваційної думки.

Безперечно, певна частина цих проблем потребує негайного розв’язання на загальнодержавному рівні (відновлення ефективної та якісної системи підготовки фахівців у спеціальних ВНЗ, на обласних курсах підвищення кваліфікації, підвищення престижу професії). Є необхідність і у розробці концепції державної молодіжної кадрової бібліотечної політики.

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

ЄВРОПЕЙСЬКА ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

20 листопада 2008 року відбулося офіційне відкриття Європейської цифрової бібліотеки «Europeana», мета якої об’єднати в єдину мережу та зробити загальнодоступними бібліотеки, архіви та музеї європейських країн. Більш як 1 000 культурних установ зі всієї Європи надали матеріали для того, щоб зробити доступними в режимі он-лайн понад 2 млн. книг, карт, записів, фотографій, архівних документів, малюнків та кінофільмів. Інтерес до Бібліотеки був таким великим, що її сервери не витримали величезної кількості користувачів (cid:image001.jpg@01C95945.77C7AD40).

Відповідно до експертних рекомендацій, веб-сайт «Europeana» був розрахований на 5 млн. кліків на годину. Проте реальний інтерес втричі перевищив такі розрахунки. Масовий наплив користувачів сповільнив роботу настільки, що навіть подвоєння серверних можливостей по обіді 21 листопада не допомогло вирішенню ситуації. Тому адміністрація «Europeana» та Європейська Комісія прийняли рішення закрити сайт для доопрацювання.

«Europeana» повинна бути більш потужною та пристосованою для роботи в години пік щодо запитів, як це було відразу після запуску – тисячі користувачів в одну і ту ж секунду шукали відомі твори культури, наприклад «Мону Лі-

зу» Леонардо да Вінчі чи книги Ф. Кафки, М. Сервантеса, Дж. Джойса. Найбільший інтерес виявили мешканці Німеччини, Франції, Іспанії, Італії та Нідерландів. Також 4% відвідувачів представляли США.

«Europeana» знову відкрилася для відвідувачів 23 грудня минулого року. Тепер пропускну спроможність серверу було збільшено в чотири рази, передбачено, що адміністратори контролюватимуть кількість відвідувачів у години пік. За інформацією Європейської Комісії, найбільшою країною – постачальницею оцифрованих матеріалів є Франція (52% всього матеріалу), передусім завдяки знаменитому проекту електронної бібліотеки Gallica. По 10% нині постачають Нідерланди та Сполучене Королівство, 8% – Фінляндія, 7% – Швеція.

Наразі «Europeana» працює трьома мовами – англійською, німецькою, французькою, а в перспективі – 21 європейською мовою.

У лютому ц. р. цифрова бібліотека поповниться новими матеріалами, а до 2010 року обсяг її ресурсів має сягнути 10 млн. документів.

За матеріалами Представництва Європейської Комісії в Україні, прес-служби Європейської Комісії підготувала **Т. Ярошенко**

КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА КАМІНСЬКА

КОЛЕКТИВ ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» з сумом повідомляє, що 20 січня 2009 р., після тяжкої хвороби, пішла з життя Катерина Володимирівна Камінська.

Навесні 2009 року вона б відзначила 40-річчя роботи в НПБУ.

У далекому 1969 р., тоді ще студенткою факультету журналістики Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова, Катерина Володимирівна пере-ступила поріг нашої Бібліотеки. За її плечима вже був досвід роботи в редакціях журналу «Піонерія», газети «Київська правда», в Інституті філософії АН УРСР.

Праця в НПБУ стала важливою школою фахового зростання і життєвого досвіду. Тут уповні розкрився її духовний та інтелектуальний потенціал. Сьогодні ім'я К. Камінської відоме і як автора-упорядника, і редактора численних рекомендаційних, біобібліографічних, науково-допоміжних посібників.

Упродовж багатьох років Катерина Володимирівна очолювала і була наставником молоді в групі підготовки «Календаря знаменних і пам'ятних дат». З-під її пера вийшла низка нарисів про видатних діячів науки і культури України. Якісно новим етапом її діяльності стала плідна співпраця з дитячим християнським фондом, де за редакцією К. Камінської вийшов друком ряд інформаційних

і методичних матеріалів з питань прав дитини в Україні та світі.

На різних посадах – бібліотекаря, старшого редактора, головного бібліографа – у редакційно-видавничому, науково-методичному, науково-бібліографічному відділах – вона проявляла високий професіоналізм, ерудованість, працьовитість, наполегливість і цілеспрямованість, вимогливість до себе. Невичерпна енергія, відданість своїй справі, доброзичливість та порядність забезпечили Катерині Володимирівні авторитет і повагу в колективі.

Тепло своєї душі вона щедро дарувала людям. Її любили щиро і віддано.

Нещодавно Катерина Володимирівна відзначила своє 60-річчя. Здавалося, вона не знає втоми. Сповнена життєлюбства, була натхненна новими планами і творчими задумами. Не судилося. Над 61 весною пролягла вічність.

Незважаючи на тяжку недугу, вона до останніх днів не припиняла роботи, мужньо боролась із хворобою.

Смерть Катерини Володимирівни є тяжкою втратою для нас. Пішла з життя світла людина і залишила по собі світлу пам'ять.

Колектив Національної парламентської бібліотеки України

НАШІ АВТОРИ

Баньковська І., головний бібліотекар (системний бібліотекар) Наукової бібліотеки Національного університету «Киево-Могилянська академія»

Бездрачко В., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Київського національного університету культури і мистецтв

Ворона Ю., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Воскобойнікова-Гузєва О., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, директор Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

Вилегжаніна Т., генеральний директор ДЗ «Національна парламентська бібліотека України», заслужений працівник культури України

Кравцова О., старший викладач Миколаївського гуманітарного університету ім. Петра Могили

Кудря Л., завідувачка сектору ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Мастіпан О., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Олейнікова А., бібліограф Кримської республіканської установи «Бібліотека для дітей ім. В. Орлова»

Політова О., аспірант Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Розколуна Н., учений секретар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Тарлінська О., голова Запорізької бібліотечної асоціації

Чернецька О., завідувачка відділу Кримської республіканської установи «Бібліотека для дітей ім. В. Орлова»

Щербан Р., заступник директора Рівненської державної обласної бібліотеки, редактор бюлетеня «Інва.net»

Ярошенко Т., кандидат історичних наук, директор Наукової бібліотеки Національного університету «Киево-Могилянська академія»,

Ярошук В., директор Рівненської державної обласної бібліотеки